

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA GAYRİ ASKERİ STATÜDEKİ DOĞU EGE ADALARININ SİLAHLANDIRILMASI VE GÜNCEL MESELELER¹

Gönül GÜLGEZEN*
Ali HÜSEYİNOĞLU**

Öz: Türkiye-Yunanistan iki komşu ülke, geçmişten günümüze aralarında kimi zaman savaşlar, krizler, gerginlikler yaşanmış, kimi zaman da yumuşama süreçlerine girilmiş ilişkiler dalgalı bir seyir izlemiştir. Türk-Yunan ilişkilerinde yaşanan sorunlar birbirinden bağımsız değildir. Uyuşmazlık sebepleri arasında Ege Denizi kaynaklı sorunlar bunların başında gelmektedir. Bu çalışmanın odağında denizel kaynaklı bir sorun olan “Türk-Yunan İlişkileri Bağlamında Gayri Askeri Statüdeki Doğu Ege Adalarının Silahlandırılması ve Güncel Meseleler” konusu yer almaktadır. Türkiye’ye yakın olması ve Türkiye’nin güvenliği açısından Doğu Ege Adaları, Gayri askeri statüde olması koşuluyla Yunanistan’a devredilmiştir. Söz konusu adaların devriyle ilgili olarak Ege Denizi’ndeki dengeler 1923 Lozan ve 1947 Paris Barış Andlaşmaları ile sağlanmıştır. Ancak 1950’li yıllarda iki ülke arasında patlak veren Kıbrıs sorunuyla birlikte Ege’de dengeler değişmeye, Yunanistan adaları silahlandırmaya başlamıştır. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’nın ardından ikili ilişkiler daha da gerilmiş, Yunanistan Türkiye’den tehdit algıladığını ileri sürerek tek yanlı eylemleriyle uluslararası andlaşmaları ihlal etmeyi ve adaları silahlandırmayı sürdürmüştür. Halen bu faaliyetlerini Türkiye’nin de NATO’dan müttefiki olan Amerika Birleşik Devletleri’nin sağladığı silah desteğiyle sürdürmektedir. Bu çalışmanın amacı, 1950’li yıllardan günümüze dek süren ve iki ülke arasında uyuşmazlık sebebi olan adaların silahlandırılması meselesini her iki ülkenin resmi tezleri ışığında ve farklı yönleriyle analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Yunanistan, Ege sorunları, Silahlanma, Adalar, Gayri Askeri Statü.

MILITARIZATION OF THE DEMILITARIZED EASTERN AEGEAN ISLANDS IN THE CONTEXT OF TURKISH-GREEK RELATIONS AND CONTEMPORARY ISSUES

Abstract: From the past to this day, relations between the two neighboring countries, Greece and Türkiye, has never been steady; it has been changing from deterioration to detente and from conflict to cooperation. Problems in Turkish-Greek relations are highly intertwined with each other. Along with topics of Turkish-Greek confrontation, the ones regarding the Aegean Sea basin rank among the most significant ones. This research focuses on the militarization of the demilitarized Eastern Aegean Islands in terms of international agreements and current issues in the context of the Turkish-Greek relations. These islands were ceded to Greece on the grounds that they would remain demilitarized since they were located very close to the mainland Türkiye and had to do with security of the country. The balance in the Aegean Sea regarding the Eastern Aegean islands had been set with the 1923 Peace Treaty of Lausanne and the 1947 Paris Peace Treaty. This balance started to change in the 1950s when bilateral relations deteriorated due to controversies on Cyprus issues as a result of which began militarizing islands located in the Aegean Sea. Turkish-Greek relations deteriorated after Türkiye’s 1974 Cyprus Peace Operation. Thus, Greece interpreted this intervention of its neighbor as a threat and continued the militarization of islands in the Aegean, which was a unilateral infringement of international treaties

¹ Bu çalışma, Doç. Dr. Ali HÜSEYİNOĞLU (ALI CHOUSEIN OĞLOU) danışmanlığında Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Programı Öğrencisi Gönül GÜLGEZEN tarafından yazılmakta olan “Türk-Yunan İlişkileri Bağlamında Türkiye’nin Doğu Akdeniz Politikası” başlıklı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

* Doktora Öğrencisi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, gonulgulgezen@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2605-6155.

** Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü, alihuseyinoglu@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2101-217X.

by Greece. As of this day, Greece continues the abovementioned facilities of militarizing the islands. Recently, it has been doing so with the help of the USA which is a NATO ally of Türkiye. The main aim of this study is to analyze from different perspectives the process of militarization of islands located in the Eastern Aegean, which has been an issue of controversy between the two neighboring countries since 1950s, in the light of official discourses of both Greece and Turkey.

Key Words: Türkiye, Greece, Aegean Problems, Militarization, Islands, Demilitarized Status.

Giriş

1830'da Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılarak dönemin emperyal devletlerinin desteğiyle bağımsızlığını kazanan Yunanistan, Osmanlı'dan günümüze Türk devleti ile çeşitli sorunlar yaşamış savaşlar, krizler ya da yumuşama süreçlerine girilmiş iki ülke ilişkileri bazen normalleşmiş bazen de gerginleşmiştir. Ancak ilişkiler çoğu zaman çeşitli nedenlerle gerilimli olarak sürmüştür. Türkiye ile Yunanistan arasında gerginliğe yol açan temel konular arasında Adalar Denizi (Ege Denizi) kaynaklı sorunlar yer almaktadır. Bunlar karasuları, kıta sahanlığı, hava sahası ve Ege adaları ile ilgili sorunlardır. Ege Denizi son derece girintili çıkıntılı, girift bir yapıya sahiptir. Bünyesinde irili ufaklı binlerce adayı barındırmaktadır. Bu çalışmanın konusunu "Türk-Yunan İlişkileri Bağlamında Gayri Askeri Statüdeki Doğu Ege Adalarının Silahlandırılması ve Güncel Meseleler" oluşturmaktadır. Çalışmanın zaman aralığı olarak, tarihsel arka planı da göz önünde bulundurularak 1923'ten günümüze kadar olan süreç değerlendirilmiştir.

Yunanistan bağımsız olmadan önce Ege'deki adaların tamamı Osmanlı Devleti'nin egemenliği altındaydı. Yunanistan'ın bağımsızlık kazanmasının ardından adalar iki gruba ayrılmış, bunlardan Batı Ege Adaları Yunanistan'a, bunların haricinde kalan Girit Adası ve Doğu Ege Adaları ise Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru Girit'in Osmanlı egemenliğinden çıkışını hazırlayan iç isyanlar ve bu isyanların bazen nedeni bazen de sonucu olan idari, mali, askeri reformlar ile siyasal ve toplumsal yapıda dönüşüm başlamıştır. Türk-Yunan Savaşı'nın (Dömeke) ardından 18 Aralık 1897'de Osmanlı Devleti ile Büyük güçlerin elçileri arasında imzalanan andlaşma sonucunda Girit'e Osmanlı egemenliği altında muhtariyet verilmiş, Balkan Savaşları sonrasında imzalan Londra Andlaşması ile (1913) Osmanlı Devleti Girit Adası üzerindeki tüm haklarını kaybetmiştir.²

Oniki Ada (Menteşe Adaları/Güney Sporatlar) ise Trablusgarp Savaşı esnasında (1911-1912) İtalyan işgaline uğramış, ardından Balkan Savaşları'nın patlak vermesiyle (1912-1913) Midilli, Sakız, Taşoz, Psara, Nikarya, Semadirek, Limni, Gökçeada ve diğer adalar Yunanistan tarafından işgal edilmiştir. İtalya ise Trablusgarp ve Bingazi'nin kendisine verilmesi karşılığında geçici olarak işgal ettiği Mentese Adaları'ndan çekilmeyi Uşi Barış Andlaşması (1912) ile kabul etmiş, ancak Balkan Savaşları esnasında bu adalar İtalya'nın hakimiyetinde kalmaya devam etmiştir. Ege Adaları'nın Yunanistan'a bırakılması süreci Londra Andlaşması (1913), Atina Andlaşması (1913) ve Altı Büyük Devlet Kararıyla (1914) olmuştur. Fakat Osmanlı Devleti söz konusu andlaşmalarda adaların devriyle ilgili hükümleri kabul etmemiştir. Adalar Balkan Savaşları esnasında İtalyan ve Yunan işgaline girmiş olsa da Osmanlı Devleti bu adalar üzerindeki egemenlik haklarını siyasal ve hukuksal bakımdan Lozan Barış Andlaşması'na (1923) dek sürdürmüştür.

Ege Adalarının statüsüyle ilgili çeşitli hukuki metinler mevcut olmakla birlikte temelde üç andlaşmadan söz edilebilir. Bunlar Lozan Barış Andlaşması, Lozan Boğazlar Sözleşmesi ve 1947 tarihli Paris Barış Andlaşması'dır. Adalar, Yunanistan'a devredilirken bu andlaşmalara göre Gayri askeri statüde olma koşuluyla devredilmiştir. Ege'nin iki sahildevleti arasında yaşanan sorunun temelinde yatan neden Yunanistan'ın 23 adanın tümünü silahlandırmış olmasıdır. Yunanistan'ın yukarıda bahsi geçen andlaşmaları ihlal ederek adaları silahlandırmasına gerekçe olarak ileri sürdüğü argümanlar şöyledir: 1923'ten günümüze uluslararası sistemde meydana gelen değişimden kaynaklı olarak Yunanistan, Ege'deki statükoyu belirleyen andlaşmaların ilgili maddelerinin geçerliliğini yitirdiğini, bu nedenle adaları silahlandırmaya hakkı olduğunu söylemektedir. Ayrıca Paris Barış Andlaşması'nın İtalya ile Yunanistan arasında savaş durumunu sonlandıran bir andlaşma olduğunun,

² Bkz. Cemal Tukin, Girit'in Osmanlı egemenliğinden çıkışı ile ilgili ayrıntılı bilgi için "Girit", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 14. Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 85-93.

Türkiye'nin bu andlaşmanın taraflarından biri olmadığını, söz konusu andlaşmanın maddeleriyle ilgili herhangi bir hak iddiasında bulunamayacağını belirtmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin 1974'te gerçekleştirmiş olduğu Kıbrıs Barış Harekâtı'nı ileri sürerek, Türkiye'yi "Doğu'dan gelen bir tehdit"³ olarak algıladığını ve bu nedenle BM'nin 51. maddesi gereği meşru müdafaa hakkını kullanarak adaları silahlandığını söylemektedir.

Yunanistan'ın resmi argümanlarına karşılık Türkiye'nin resmi görüşleri ise şöyledir: Ege Denizi'ndeki statükoyu düzenleyen andlaşmalar halen geçerlidir ve Yunanistan'ın iddiaları nedeniyle tek yanlı olarak değiştirilemez. Oniki Adalar Yunanistan'a devredilirken Gayri askeri statüde olma koşuluyla devredilmiştir. Türkiye Paris Andlaşması'nın taraflarından biri olmasa da bu andlaşmanın getirdiği haklardan ve yükümlülüklerden yararlanma hakkına sahiptir. Ayrıca meşru müdafaa hakkı ile ilgili olarak da Türkiye şunu vurgulamaktadır: Kıbrıs'ta gerçekleştirilen Barış Harekâtı sonrasında Türkiye'nin Ege adalarına yönelik herhangi bir saldırısı söz konusu olmamıştır. Yunanistan'ın Türkiye'den tehdit algıladığını iddia ederek bahsi geçen adaları meşru müdafaa hakkı kapsamında silahlandırması uluslararası hukuk açısından gerekçe olarak gösterilemez. Zira meşru müdafaa hakkının kullanılması için bu adalara yönelik bir saldırı eyleminin gerçekleştirilmiş olması gerekir. Netice itibarıyla Türkiye, uluslararası hukuka aykırı bir şekilde adaların silahlandırılmasını kendi güvenliğine bir tehdit olarak görmektedir.

Doğu Ege Adalarının silahlandırılması 1950'li yıllardan itibaren başlamış, Türkiye'nin buna ilk tepkisi 1964 yılında bir nota ile karşılık vermesi olmuştur. İki ülke arasında yaşanan tartışmalar karşılıklı notalarla sürüp gitmiştir. Çalışmanın önemi, söz konusu adaların iki komşu ülke arasında ciddi uyuşmazlık sebebi oluşturması, süreç içerisinde çatışma riski bulundurması ve Türkiye'nin güvenliğine tehdit oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmanın analiz düzeyi olarak devletle devlet (Türkiye-Yunanistan) arasındaki ilişkiler ele alınmış ve nitel analiz yöntemi kullanılmıştır. Meselenin tarihsel arka planı da dikkate alınarak konunun teorik ve hukuksal çerçevesi uluslararası andlaşmalar hukuku üzerinden yapılandırılmıştır. Çalışmanın hipotezi, Yunanistan'ın uluslararası andlaşmaları ihlal ederek Doğu Ege adalarını silahlandırma ve söz konusu andlaşmaları tek taraflı olarak değiştirme çabasıdır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan adaların silahlandırılması sorununun 1950'lerden günümüze dek sürdüğünü ve son yıllarda ABD ile iş birliği halinde adalara silah yığınağının daha da arttığını somut verilerle de destekleyerek analiz etmektir.

I. TEORİK VE HUKUKSAL ÇERÇEVE

1. Uluslararası Andlaşmalar Hukuku

BM Genel Kurulu Uluslararası Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi yapılabilmesi için 5 Aralık 1966'da bir konferans toplanmasını kararlaştırmış ve konferans tarihi 6 Aralık 1967 olarak belirlenmiştir⁴. BM Hukuk Komisyonunun yaptığı çalışmalar ve ardından Viyana'da gerçekleştirilen uluslararası konferans neticesinde "Andlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi (22 Mayıs 1969) kabul edilmiş ve Sözleşme 27 Ocak 1980 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁵. Bu Sözleşmede andlaşmalar yapılırken uyulacak kurallara yer verilmiş ve yazıya dökülmüştür⁶. Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nde (VAHS) "andlaşma ister tek bir belge ister iki veya daha fazla ilgili belgede yer alsın ve (kendine mahsus) ismi ne olursa olsun, devletler arasında yazılı şekilde akdedilmiş ve uluslararası hukuka tabi olan uluslararası andlaşma (mutabakat)" şeklinde adlandırılmıştır⁷.

Andlaşmalar taraflar arasında yazılı yapılır. Mütakabiliyet esasına dayanır, karşılıklı haklar ve yükümlülükler doğurur. Uluslararası andlaşmalar hukukun birincil kaynaklarındandır. Uluslararası hukuk, temel ilke olarak egemen devletler ve uluslararası örgütlerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve karşılıklı gereksinimlerini düzenler. Ahde vefa (Pacta Sunt Servanda) andlaşma kurallarına uyulması

³ Alexis Heraclides, *H Elláda kai o Ež Avatolón Kívðvoç (Yunanistan ve Doğu'dan Gelen Tehlike)*, Polis, Atina, 2001.

⁴ Aslan Gündüz, *Millîterarası Hukuk Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, Beta Basım Yayın A.Ş., İstanbul, 1998.

⁵ Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Basım Yayın A.Ş., 2021, İstanbul, s. 21-22.

⁶ Mesut H. Caşın, *Uluslararası Andlaşmalar Hukuku*, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2020, s. 11.

⁷ Mesut H. Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları*, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 177.

ilkesi üzerine inşa edilmiştir. Uluslararası camianın işleyişinde gerekli olan hukuksal düzenlemeler devletler ve uluslararası kuruluşlar arasında yapılan anlaşmalar vasıtası ile gerçekleştirilmektedir⁸.

Andlaşmalar çift taraflı (bilateral) ya da çok taraflı (multilateral), çok değişik konular ya da alanlarla ilgili olarak yapılabilir. Andlaşmalar, iki ya da ikiden fazla devletin katılımıyla yapılabilir. Çift taraflı yapılan andlaşmalar yalnızca iki devlet arasında akdedilen andlaşmalardır. Çok taraflı andlaşmalar ise ikiden fazla devlet arasında ya da uluslararası kuruluşlara katılım neticesinde gerçekleştirilir⁹. Siyasi, ittifak, diplomatik ilişkiler, insan hakları, uluslararası örgütlerin kurulması, deniz hukuku veya kültürel konularda andlaşmalar yapılabilir¹⁰. Andlaşmalar, taraflar arasında gerçekleştirilen müzakerelerle ve yetkili kılınan temsilciler vasıtasıyla imzalanır. Ülkelerin kendi anayasalarında yer alan “onaylama ve resmi kabul sürecini” takiben yürürlüğe girme yöntemleri, örf adet hukuku (yapılageliş, teamül) ve yazılı hukuk kaideleri tarafından belirlenmiştir¹¹. Bir uluslararası andlaşmanın mevcudiyetinden söz edebilmek için taraflar arasındaki iradenin uluslararası sahada hak ve borçlar oluşturması amacına yönelik yapılması gerekir¹². Andlaşmaların bağlayıcı olması tarafların iradelerini ortaya koymalarıyla mümkün olmaktadır. Andlaşmaların Milletler Cemiyeti (MC) döneminden beri devam eden ve bugün de Birleşmiş Milletler’de (BM) tescil ettirilmesi koşulu bulunmaktadır¹³.

2. Uluslararası Andlaşmaların Geçersizliği

Andlaşmaların geçersizlik sebepleri; andlaşmaların yapılmasıyla ilgili kuralların ihlal edilmesi, devletlerin iradesini sakatlayan haller, emredici kuralların ihlali gibi sebeplerdir¹⁴. Andlaşmaların sonlandırılması veya uygulamanın durdurulması şu hallerde ortaya çıkar. Tarafların müşterek iradeleri sonucunda, andlaşmada yer alan bir hüküm ile, tarafların sonradan rızası ile, anlaşmadan çekilme, vazgeçme, bazı olaylar sonucunda, andlaşma hükümlerinin köklü değişimi, savaşın andlaşmalar üzerindeki etkisi andlaşmaların uygulanmasının imkânsız hale gelmesi gibi sebeplerle¹⁵. İlk başlarda pürüzlü olmayan bir uluslararası andlaşmadan sonraki yıllarda çeşitli nedenlerden dolayı çekilmek istenebilir. Viyana Sözleşmesi uluslararası andlaşmalardan hangi hallerde çekilmenin mümkün olacağını detaylarıyla açıklamıştır¹⁶. Buna, Viyana Sözleşmesi’nin 54. maddesinde yer verilmiştir¹⁷.

II. DOĞU EGE ADALARININ OSMANLI DEVLETİ’NİN EGEMENLİĞİNDEN ÇIKIŞI

1. Tarihsel Arka Planı

Ege/Adalar Denizi kaynaklı sorunlar, Türkiye ile Yunanistan arasında güncelliğini koruyan sorunlardır. Esasen mevcut sorunların tarihsel kökleri Yunan ulus devletinin ortaya çıktığı yıllara dek uzanır. Adalar Denizi Akdeniz’in bir parçasını oluşturur. Bu deniz, 1820’lere kadar bir “Osmanlı gölü” durumundaydı¹⁸. Mora, Attika ve Teselya Rumların yoğun olarak bulunduğu yerlerdir¹⁹. Yunanistan’ı bağımsızlığa taşıyan isyan (6 Nisan 1821) Ege kıyılarında Mora Yarımadası’nda patlak vermiş,²⁰ Mora isyanı tüm şiddetiyle devam ederken Eteryaya örgütünün isyan programı kapsamında öncelikle Sisam

⁸ Çaşın, a.g.e., *Uluslararası Andlaşmalar Hukuku*, s. 11.

⁹ Çaşın, a.g.e., *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları*, s. 22-23.

¹⁰ Yusuf Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, C. 1, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 62-63.

¹¹ Çaşın, a.g.e., *Uluslararası Andlaşmalar Hukuku*, s. 11.

¹² Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk (Giriş, Kaynaklar)*, Sevin Toluner’in Ders Notlarından, (Der.), Ayşe N. Tütüncü, Enver Arıkoğlu, Verda N. Akün ve Elif Başkaracaoğlu, Beta Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2019, s. 74.

¹³ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021, s. 52, 59, 66.

¹⁴ Sur, a.g.e., s. 52.

¹⁵ Pazarcı, a.g.e., *Uluslararası Hukuk*, s. 99-104.

¹⁶ Bkz. Mesut H. Çaşın, *Uluslararası Andlaşmalar Hukuku*, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2020.

¹⁷ İslam S. Kaya, *Uluslararası Hukuk Temel Bilgiler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 56, 62.

¹⁸ Bilal N. Şimşir, *Ege Sorunu: Belgeler (1912-1913)*, C. 1, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TTK Yayınları, 1989, Ankara, s. xiii.

¹⁹ Herkül Millas, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, s. 52.

²⁰ Bilal N. Şimşir, a.g.e., *Ege Sorunu*, C. 1, s. xiii.

Adası olmak üzere Ege Adalarına da sirayet etmiştir.²¹ O dönemde adalarda yaşayanların çoğunluğunu Rumlar oluşturmaktadır. Rumlar, isyan sırasında²² gemilerini denize indirerek destek sağlamış²³, en fazla gemi gönderenler onlar olmuştur²⁴. Yunan isyanı, ikinci evresinde (1821-1829) Rusya'daki yönetim değişikliğinin ardından aniden uluslararası bir boyut kazanmış²⁵, Osmanlı-Rus (1828-1829) Savaşı'nın tesiriyle yaşanan tahribatın ve yıkımın neticesinde Yunanistan (Mart 1829) bağımsız olmuştur²⁶. Rum isyanı başladığında Mora'da yaşayan Türk nüfusu 90.800 idi. İsyancılar, Türklerden yalnızca 40.000 kadarını Tripoliçe katliamıyla ortadan kaldırmış, 1830'a gelindiğinde Mora'da tek bir Türk dahi kalmamıştır. 1821-1838 yılları arasında Yunanistan'ın nüfusu 938.765 iken 752.077'ye düşmüştür. Buradaki (200 bin kadar) düşüşün en önemli nedeni Mora'da yaşanan kıyımının sonucudur. Mora çevresinde bulunan adalarda Eğriboz Adası haricinde Türk kalmamıştır²⁷.

Rusya, İngiltere ve Fransa Yunan Devleti'nin kurulması için harekete geçmiş, 1830 Şubat'ında "bağımsız Yunanistan'ın" hudutlarını belirleyen Londra Protokolü imzalanmış ve Yunan Krallığı kurulmuştur.²⁸ Görüşmeler sırasında, üç devletin temsilcileri Ege Adaları'nı da tartışmaya açarak, Yunanistan'ın hudutları dışında kalan Sisam, Rodos, Girit ve diğer adalar için de ıslahatlar yapılmasını istemişlerdir. Protokolde Yunanistan'ın kara hudutlarıyla birlikte deniz hudutları da tespit edilmiş, böylece Eğriboz, Kiklad²⁹ ve Sporad Adalarının bir bölümü Yunanistan'a bırakılmıştır. 39° derece kuzey enleminin kuzey tarafında kalan adalar ile 26° doğu boylamının doğu yönünde kalan bütün adalar Osmanlı egemenliğinde kalmıştır.³⁰ Babıali Yunanistan'ın bağımsızlığını 24 Nisan 1830'da tanımıştır³¹. Yunan ulus devletinin kurulmasının ardından Adalar Denizi'nde yeni bir denge oluşmuş, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında Ege Denizi'nin paylaşımına dayanan bu statüko Yunan yayılcılığı nedeniyle 19. yüzyılda epey darbeler almış, bir dereceye kadar sarsılmıştır³².

Yunanistan, 1830 yılından 1922 yılına dek Megali İdea hayali ile³³ Osmanlı Devleti aleyhinde yayılcı emelleri olan bir politika izlemiştir³⁴. 1840'lı yılların başlarından itibaren Girit ve

²¹ Ali Fuat Öreñç, *Yakın Dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, Doğu Kütüphanesi Yayını, İstanbul, 2006, s. 61.

²² Hüner Tuncer, *Ege Adaları Sorunu*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2023, s. 23.

²³ Ksenophon, *Hellenika: Yunan Tarihi*, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 31.

²⁴ Şimşir, *a.g.e.*, *Ege Sorunu*, C. 1, s. xiii.

²⁵ Ali F. Öreñç, *Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2009, s. 117.

²⁶ Umur Soysal, "Osmanlı-Yunanistan İlişkileri Tarihi Araştırmalarında Düvel-i Enebiyye Defterleri", *Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri 1821-2021*, (Ed.) Esra Özşüer, Boyut Yayıncılık, Tic. A.Ş. İstanbul, 2022, s. 30.

²⁷ Ali Fuat Öreñç, "Yunanistan'ın Bağımsızlığı Sonrası İlk Türk Muhacirlerin Sorunları", *Balkanlar ve Göç*, (Ed.) Ali Fuat Öreñç ve İsmail Mangaltepe, Bursa Kültür A.Ş. Yayını-Bursa Büyükşehir Belediye Kitaplığı, Bursa, 2013, s. 96.

²⁸ Salahi Sonyel, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1923)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 46.

²⁹Bkz. Yasemin Demircan, Levent Kayapınar, Ayşe Kayapınar, Kiklad Adalarının Osmanlı dönemindeki durumu ile ilgili ayrıntılı bilgi için Osmanlı Dönemi Ege Adaları Tarihi, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2020.

³⁰ Metin Ünver, "Ege ve Doğu Akdeniz'de Statükonun Korunması: Osmanlı Devleti, Yunanistan ve Büyük Güçler (1864-1909)", 7. Bölüm, Coğrafya, *Tarih ve Uluslararası Hukuk Boyutlarıyla Küresel ve Bölgesel Denklemde Ege ve Doğu Akdeniz*, (Ed.) Mahmut Ak, Haluk Alkan ve Metin Ünver, İstanbul Üniversitesi Yayını, Ankara, 2021, s. 199.

³¹ Ali Fuat Öreñç, *Yakın Dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, Doğu Kütüphanesi Yayını, İstanbul, 2006, s. 62-63.

³² Bilal Şimşir, *Ege Sorunu: Belgeler (1913-1914)*, C. 2, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TTK Yayınları, 1989, Ankara, s. x1.

³³ Megali İdea: Yunan İdeali, Büyük Ülkü, Büyük Yunanistan gibi ifadelerle tanımlansa da yeterli bir tanımlama olmayacaktır. Megali İdea'yı 1844 yılında ilk kez dillendiren Yunanistan Başbakanı İoannis Kolettis olmuştur. "Yunanistan Krallığı'nı Yunanistan'ın en küçük ve en yoksul parçası" olarak tanımlamıştır. Ona göre sadece "Krallık içinde yaşayanlar değil Yanya, Selanik, Serez, Trabzon, Edirne, İstanbul, Girit, Sisam'da yaşayanlar ve Yunan ırkına bağlı başka yerlerde oturanlar" da bir parçasıdır. Yunanistan tarihini anlatan İoannis D. Koliopoulos de Megali İdea'yı: "Güney Balkanlarda, ulusal bütünleşme ve gelişmenin en uzun soluklu programlarından biri" olarak tanımlamıştır. Amacının tarihsel bakımdan Hellenlere ait olduğu düşünülen bütün bölgelerin özgülleştirilmesi ve Yunanistan ile bütünleştirilmesi olduğunu belirtmiştir. Megali İdea söylem de "toprakları genişletmek ile boyunduruk altındaki kardeşleri kurtarmak" şeklinde teşkil etmiştir. Yunanistan'a katılması düşünüle yerler "Yedi Adalar (İyon Adaları), Teselya, Epir, Makedonya, Trakya ve Anadolu'nun bir bölümü, Ege Adaları Oniki Ada, Girit, Kıbrıs ve Pontus olarak tabir edilen Doğu Karadeniz bölgesidir." Bkz. Çağla D. Tağmat, "Türk ve Yunan Kaynakları Çerçevesinde Megali İdea Değerlendirmeleri" *Türk-Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler*,

Teselya'da Osmanlı'ya karşı yeniden isyanlar başlamış, çeşitli aralıklarla devam etmiştir³⁵. 1888'de Girit'te başlayan büyük bir isyan 1897'ye dek sürmüş, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında savaşa neden olmuştur³⁶. Savaş, Yunanistan'ın Girit Adası'na asker çıkartması ve işgale kalkışmasıyla başlamış³⁷, (1897 Dömeke Meydan Muharebesi'nde) Yunanistan ağır bir yenilgi almış ve Batılı devletlerin araya girmesiyle mütareke imzalanmıştır³⁸. Osmanlı Devleti savaşta kazanmış olmasına rağmen diplomasi masasında iki mağlubiyet almıştır. Savaşın sonucu olarak Yunan silahlı kuvvetleri adadan ayrılmış olsa da Büyük güçler Girit'e muhtariyet verilmesi konusunda aldıkları kararları Osmanlı'ya kabul ettirmiş, bu koşullar altında Osmanlı Devleti Teselya'yı boşaltmak durumunda kalmıştır. 1908 yılına gelindiğinde Girit Rumları Yunanistan'la birleştiklerini açıklamıştır³⁹.

1911'de İtalya Trablusgarp ve Bingazi'ye asker çıkarmış fakat umduğu gibi kolay bir sonuç alamayacağını anlayınca⁴⁰, savaşı Ege'ye yaymak istemiş⁴¹, Rodos ve Oniki Ada'yı işgal etmiştir⁴². Dağılma döneminde Osmanlı Devleti'nin toprakları büyük güçlerin yanı sıra Balkan Devletleri'nin de hedefindeydi⁴³. Karadağ, Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan birleşerek (8 Ekim 1912-30 Mayıs 1913) Osmanlı Devleti'ne savaş açmış⁴⁴, I. Balkan Savaşı sona erdiğinde Girit, Selanik, Güney Makedonya, Güney Epir ile İtalyan İşgalinde bulunan Oniki Ada haricinde⁴⁵ Ege adaları Yunanistan tarafından teker teker zapt edilerek, işgal edilmiştir⁴⁶. İtalya ise Trablusgarp ve Bingazi'nin kendisine verilmesi koşuluyla elinde tuttuğu adaları Uşi Barış Andlaşması (18 Ekim 1912) ile boşaltmayı kabul etmiş olsa da Balkan Savaşı esnasında adaları elinde tutmayı sürdürmüştür. Balkan Savaşı sonrasında toplanan Londra Konferansı'nın ardından Osmanlı İmparatorluğu ve Balkan devletleri arasında Londra Andlaşması imzalanmış (30 Mayıs 1913)⁴⁷, bu andlaşmayla Osmanlı Devleti Girit Adası üzerindeki bütün haklarından vazgeçmiş, diğer Ege adalarının geleceği de (Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, İngiltere, Rusya, İtalya) Altı Devlet tarafından alınacak karara bırakılmıştır⁴⁸.

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında Atina Andlaşması (14 Kasım 1913) imzalanmış, Ege adalarıyla alakalı hükümler de dahil 1913 Londra Andlaşması hükümleri kabul edilmiştir. Yine 1914'te Londra'da toplanan Altı Avrupa Devleti, Meis Adası haricinde Oniki Adalar hakkında herhangi bir karar almayarak üstü örtülü bir şekilde adaları İtalya'ya vermiş, Yunanistan tarafından işgal edilen Bozcaada ve İmroz haricindeki Doğu Ege Adalarını Yunanistan'ın kesin olarak zilyetliğine⁴⁹ bırakma kararı almıştır. Altı Devlet tarafından alınan karar, Osmanlı Devleti'ne (13 Şubat

(Ed.) Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 94 & Nilüfer Erdem, "Megali İdea Hayali", *Yunan Algısında Türk İmgesi*, (Ed.) Mustafa Kaymakçı ve Nilüfer Erdem, Eğitim Yayınevi, İstanbul, 2021, s. 243-244.

³⁴ Şükrü S. Gürel, *Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri* (1821-1993), İmge Kitabevi, Ankara, 2018, s. 13.

³⁵ James Heneage, *Kısa Yunanistan Tarihi*, Say Yayınları, 2023, s. 150.

³⁶ William Hale, *1774'ten Günümüze Türk Dış Politikası*, Serbest Kitaplar, 2021, s. 41.

³⁷ Metin Ünver, *a.g.e.*, "Ege ve Doğu Akdeniz'de Statükonun Korunması: Osmanlı Devleti, Yunanistan ve Büyük Güçler (1864-1909)", s. 229.

³⁸ Süheyl Çobanoğlu, *Yunan Yayılması & Türklere Yaptıkları Soykırımlar*, RUBASAM Yayınları, İstanbul, 2020, s. 149.

³⁹ Nükhet Adıyke ve Nuri Adıyke, *Osmanlı Dönemi Kısa Girit Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021, s. 240, 340.

⁴⁰ Hazal Pabuççular, *Türkiye ve Oniki Ada*, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019, s. 11; Sabri Can Sannav, "Uluslararası Andlaşmalar ve Lozan'da Ege Adaları Sorunu", (Ed.) İlker Alp, Nurten Çetin *Milli Mücadelenin 100. Yılına Armağan*, Trakya Üniversitesi Yayınları, 2019, Edirne, s. 416-417.

⁴¹ Cemalettin Taşkiran, *Oniki Ada: Hatalı Kararlar Acı Kayıplar*, Babıalı Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2007, s. 100.

⁴² Necdet Hayta, *1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 28.

⁴³ Cem Turan, *Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Sorunları*, Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım, Çanakkale, 2022, s. 27.

⁴⁴ Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2023, s. 70.

⁴⁵ Gürel, *a.g.e.*, s. 53.

⁴⁶ Umran M. İşcan, *Adalar, Kaybedilen Rumeli ve Ege Adaları Balkan Savaşı*, Nergiz Yayınları, İstanbul, 2020, s. 42.

⁴⁷ Hüseyin Pazarcı, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992, s. 2-3.

⁴⁸ Naim Babüroğlu, *Yalanlar ve Gerçekler: Büyük Tehlikenin Eşiğinde*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2023.

⁴⁹ Zilyetlik Hakkı: "Bir şey üzerinde fiili tasarruf biçiminde ortaya çıkan hakimiyet; elmenlik." Bkz. Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, s. 1364.

1914) ve Yunanistan'a da gönderilmiş, ancak söz konusu kararda bu adalarla ilgili şu koşula yer verilmiştir⁵⁰: Yunanistan'a devredilen adalarda, "Osmanlı ülkesiyle adalar arasındaki kaçakçılığı önlemek üzere alınacak tedbirlerin dışında Yunan Hükümeti'nin tahkimat yapmaması ve adaları askeri (kara ve deniz) amaçla kullanmaması konusunda kendilerine ve Türkiye'ye yeterli garanti vermesini..." istemiştir⁵¹.

Osmanlı Devleti kendisine tebliğ edilen Altı Büyük Devlet Kararı'nda yer verilen, adaların devri hükümlerini kabul etmemiştir. İtalya'nın işgal ettiği Oniki Adalar Uşi Andlaşması'na göre Osmanlı Devleti'ne geri verilecektir. Ancak Balkan Savaşları'nın patlak vermesiyle adalar devredilemeden⁵², ardından I. Cihan Harbi (1914) çıkmış⁵³, Osmanlı'nın I. Cihan Harbi'nde yenilmesiyle bu adalar fiilen (de facto) İtalya'nın elinde kalmıştır. Aslında söz konusu adalar hukuken Lozan Andlaşması'na dek İtalya'ya devredilmemiştir. Bu sebeptendir ki 24 Nisan 1830 tarihinden itibaren Yunanistan'a verilen adalar haricinde Ege'deki adaların bir kısmı Trablusgarp ve Balkan Savaşları esnasında İtalya ve Yunanistan'ın işgali altında bulunmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin bu adalardaki egemenlik hakları hukuksal ve siyasal bakımdan sürmüştür⁵⁴, Lozan Barış Andlaşması (24 Temmuz 1923) ile nihai şeklini almıştır⁵⁵. Andlaşmanın (6), (12) ve (16) maddeleri Ege Adaları ile ilgilidir⁵⁶.

6. maddede, andlaşmada aksine bir hüküm yoksa deniz hudutlarına sahilden itibaren 3 milden az mesafede olan ada ve adacıkları kapsadığı belirtilmektedir⁵⁷. 12. maddesinde Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan Adaları haricindeki Kuzey ve Doğu Ege Adalarının Yunanistan'a verildiği⁵⁸, bu madde ile Altı Büyük Devlet Kararının da teyit edildiği, Andlaşmanın 13. maddesinde Sakız, Sisam, Midilli ve Ahikerya Adalarının (Saruhan Adaları) Gayri askeri statülerinin yeniden düzenlendiği belirtilmiştir. Buna göre, barışın sürmesi için Yunanistan'ın Sakız, Sisam, Midilli ve Ahikerya adalarında aşağıda bahsi geçen önlemlere uymaya yükümlü olduğu, bu adalarda hiçbir şekilde istihkam yapılamayacağı ve hiçbir deniz üssü kurulamayacağı, Yunan savaş uçaklarının Anadolu kıyısındaki topraklar üzerinde uçmalarının yasaklandığı, aynı şekilde Türk savaş uçaklarının da söz konusu adalar üzerinde uçmalarının yasak olduğu belirtilmiştir. Ayrıca "Yunan Askeri Kuvvetleri, askerlik hizmetine çağrılmış ve buldukları yerde eğitilebilecek normal asker sayısından çok olamayacağı gibi, Jandarma ve polis" kuvvetlerinin de tüm Yunanistan'daki jandarma ve polis güçlerine orantılı sayıda olacağı hükmüne yer verilmiştir⁵⁹.

Lozan Andlaşması'nın 14. maddesinde Türkiye'ye verilen adaların statüsü, 15. maddesinde, Rodos, Oniki Ada ve Meis üzerinde Türkiye'nin bütün haklarından ve sıfatlarından İtalyan Devleti lehine feragat ettiği belirtilmektedir⁶⁰. Andlaşmanın 16. maddesinde, Türkiye'nin bu andlaşmada saptanan hudutları haricinde kalan topraklar ile bu topraklardan olup, yine bu andlaşma ile kendisine egemenlik hakkı tanınmış olanlar dışındaki adalarda, "bu toprak ve adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır" denilmiştir⁶¹. Fakat yine bu maddede sözü edilen adaların geleceğinin düzenlenmesi

⁵⁰ Pazarıcı, a.g.e, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*, s. 3.

⁵¹ Sertaç H. Başeren, *Ege Sorunları*, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları (TÜDAV), İstanbul, 2006, s. 76-77.

⁵² Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*, Türk Tarih Kurumu, Yayınları, Ankara, 2020, s. 19.

⁵³ Atakan Hatipoğlu, *Türklerin Uygarlık Serüveni Orta Asya'dan Avrasya'ya*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2023, s. 104.

⁵⁴ Yaycı, a.g.e., *Yunanistan Talepleri Ege Sorunları*, s. 19-20.

⁵⁵ İbrahim Oğuz, "Midilli Adası'nda Osmanlı Vakıflarının Tasfiye Süreci", *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2015, s. 63.

⁵⁶ Necdet Hayta, "Yunanistan'ın Doğu Ege Adalarını Silahlandırması Sorunu", *Yerli Düşünce*, (2 Temmuz 2022), <https://www.yerlidusunce.com/yunanistanin-dogu-ege-adalarini-silahlandirmasi-sorunu/> (E.T. 2 Şubat 2024).

⁵⁷ Ümit Yalın, "Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'deki Türk-Yunan Sorunları", *Türkiye Batıyor Mu?*, (Der.) Övgün A. Ercan, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2022, s. 49.

⁵⁸ Hayta, a.g.e., <https://www.yerlidusunce.com/yunanistanin-dogu-ege-adalarini-silahlandirmasi-sorunu/>.

⁵⁹ Cihat Yaycı ve Osman Paksüt, *Soru ve Cevaplarla Gayri Askeri Statüdeki Adalar Meselesi Nedir? Ne Değildir*, Girdop Kitap, İstanbul, 2022, s. 34.

⁶⁰ Hayta, a.g.e., <https://www.yerlidusunce.com/yunanistanin-dogu-ege-adalarini-silahlandirmasi-sorunu/> (E.T. 2 Şubat 2024).

⁶¹ Hanri Benazus, *Türk Tarihinin Dönüm Noktası Lozan*, Sia Kitap, İstanbul, 2023, s. 190.

ihtimalinin olduğu da kabul edilmiştir. Bu hükme istinaden Türkiye ve İtalya arasında (4 Ocak 1932) Meis Adası civarında yer alan bazı adacıklar ile Bodrum Körfezi'nin karşısında bulunan Karaada'nın hangi devletin egemenliğinde olacağı konusunda bir andlaşma imzalanmıştır. Bu andlaşma 10 Mayıs 1933 tarihinde yürürlüğe girmiş ve buna göre Karaada Türkiye'ye verilmiş, Meis Adası'na tabi olan 30 adacıktan 19'u Türkiye'ye bırakılmış, 11 tanesi de İtalya'ya verilmiştir⁶². Türk-İtalyan Sözleşmesi Milletler Cemiyeti'ne tescil ettirilmiştir, bu sözleşmeye göre İtalyan egemenliğinde bulunan adaların deniz hudutları belirlenmiş hududun dışında kalan bölge, Türk bölgesi olarak tanımlanmıştır⁶³.

1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 4. maddesinde adalarda her çeşit "askeri üs, tesis" kurulması, tahkimat yapılması, askeri eğitim verilmesi ve silah üretilmesi yasaklanmıştır⁶⁴. Ege Adalarının hukuki durumlarıyla ilgili en son karar II. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Paris Barış Andlaşması'nda (10 Şubat 1947) alınmış, İtalya ile birlikte 21 devlet bu andlaşmayı imzalamıştır⁶⁵. Adaların statüsü Paris Andlaşması'nın 14. maddesinde belirlenmiş, "İtalya belirtilen adalardaki (...) haklarını Yunanistan'a devretmiştir. (Stampalia, Kalki, Skarponto, Kazos, Piskopis, Misiros, Kalimros, Leros, Patnos, Lipnos, Simi, Kos ve Meis ile bitişik adacıklar) bu adalar askerden arındırılacak ve öyle kalacaktır" denilmiştir⁶⁶.

"Güney-Doğu Ege Adalarının askerden arındırılmış statüsünün" kapsamı dahilinde bu durum Paris Andlaşması'nın XIII. Ekinin (annex) D maddesinde yer almıştır. Bahsi geçen hükme göre: "İki ülke üzerindeki ve ilgili karasularındaki bütün deniz, kara ya da hava tesisleri ve istihkâmları ile kara, deniz ya da hava birliklerince üslerin kullanılmasının ya da bu birliklerde sürekli ya da geçici olarak kalmasının ve her türlü askeri eğitimin ve savaş malzemesi üretiminin yasaklanması" belirtilmiştir. Fakat tek bir kişinin taşıyabileceği ve kullanabileceği "silahlarla donatılmış iç güvenlik personeli ve bunlar için gerekli askeri eğitim" bahsi geçen hükmün haricinde bırakılmıştır⁶⁷. Paris Andlaşması'nda yer verilen bu madde ile İtalyan egemenliğinde bulunan Oniki adalar Yunanistan'a koşullu verilmiştir⁶⁸; 14/2'de bahsi geçen adalar "askerden arındırılacak ve Gayri askeri biçimde kalacaklardır"⁶⁹ şeklinde belirtilmiştir.

2. Türkiye-Yunanistan Arasında Uyuşmazlıklara Konu Olan Yeni Denizel Sorunlar

2000'li Yılların başlarında Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen hidrokarbon kaynaklarını araştırma faaliyetleri bölgede büyük bir potansiyelin olduğunu açığa çıkartmış, bu durum aynı zamanda yeni

⁶² Hayta, a.g.e., <https://www.yerlidusunce.com/yunanistanin-dogu-ege-adalarini-silahlandirmasi-sorunu/>.

⁶³ Ümit Yalım, "Ege Adalarının Hukuki Statüsü", *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, (12 Kasım 2018), <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/ege-adalarinin-hukuki-statusu/> (E.T. 18 Şubat 2024).

⁶⁴ Mustafa Kaymakçı, "Ege Denizi'nde Türk-Yunan İlişkileri", *Diplomatik Gözlem Dergisi*, Hattuşaş Yayıncılık Ltd. Şti., Sayı: 104, İstanbul, 2020, s. 6.

⁶⁵Yaycı, a.g.e., *Yunanistan Talepleri Ege Sorunları*, s. 20.

⁶⁶ Burak Yörük, "Türk Deniz Kuvvetleri: Adalar Denizi'ndeki Bazı Adaların Gayri Askeri Statüsü İhlal Edilmiştir", (12 Aralık 2020), <https://www.defenceturk.net/turk-deniz-kuvvetleri-adalar-denizindeki-bazi-adalarin-gayri-askeri-statusu-ihlal-edilmistir/> (E.T. 22 Şubat 2024).

⁶⁷ Hüseyin Pazarıcı, *Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2015, s. 121-122.

⁶⁸ On İki Adaların Yunanistan'a Verilmesi: Türkiye II. Dünya Savaşı'na katılmamış tarafsızlığını ilan etmiştir. 1941 yılında Almanya Türkiye üzerinden Irak'a asker sevkıyatı yapmak için Türkiye'ye toprak vaat etmiş, fakat Türkiye tarafsızlığını korumuştur. 1945 yılında On İki Ada müttefik devletlerin eline geçmiş ve müttefikler aynı yıl adaları Yunanistan'a bırakmıştır. Ertesi yıl İngiliz askeri idaresi altında 27 Haziran 1946 tarihinde Paris'te gerçekleştirilen Dış İşleri Bakanları Konferansında On İki Ada'nın Yunanistan'a verilmesi kabul edilmiş, İtalya ise bu andlaşmayı 10 Şubat 1947 tarihinde onaylamıştır. Nisan ayında On İki Ada resmen Yunanistan'a geçmiştir. Buna gerekçe olarak ise bu adalarda oturanların çoğunluğunu Rumların oluşturması gösterilmiştir. Esasen hukuken adaların sahibi Türkiye'dir. Ayrıca bu adalarda o dönemde önemli sayıda Türk nüfus da yaşamaktadır. Paris Andlaşması'nda Türkiye'nin görüşüne dahi başvurulmamış ve adalar bu şekilde el değiştirmiştir. Bkz. Cemalettin Taşkıran, *On İki Ada: Hatalı Kararlar, Acı Kayıplar, Babıali Kültür Yayıncılığı*, İstanbul, 2007, s. 124-125.

⁶⁹ Teoman E. Tulun, "Yunanistan'ın Düşmanca Tutumuna ve 1947 Paris Andlaşması'nın Askersizleştirmeye İlişkin Hükümlerinin İhlaline Karşı Rusya'nın Tepkisi", *Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)*, (23 Ocak 2023), <https://avim.org.tr/tr/yorum/yunanistan-in-dusmanca-tutumuna-ve-paris-andlasmasi-nun-askersizlestirmeye-iliskin-hukumlerin-ihlaline-karsi-rusyan-nun-tepkisi-> (E.T. 22 Şubat 2024).

krizleri ve fırsatları da beraberinde getirmiştir. Bahse konu hidrokarbon kaynaklarının araştırılması ve işletilmesi başta sahildar devletler olmak üzere uluslararası aktörlerin de dikkatini Doğu Akdeniz'e çevirmelerine neden olmuştur⁷⁰. Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının ortaya çıkmasıyla sahildar devletler arasında deniz sınırlarının belirlenmesi meselesi gündeme gelmiş, bölge devletleri deniz sınırlarını uluslararası sözleşmelerle ve çok taraflı andlaşmalarla belirleme çabası içerisine girmiş, ancak çakışan deniz alanları nedeniyle sınırlar nihai olarak çizilememiştir. Bu bağlamda Yunanistan da bölgede anakarası bulunmamasına rağmen Ege'deki tecrübesini Doğu Akdeniz'e taşıyarak deniz yetki alanları sınırlandırması tartışmalarına dahil olmuş, iki ülke arasında yakın dönemde yeni bir uyuşmazlık konusu olarak ortaya çıkmıştır.

Yunanistan, Ege ve Akdeniz'deki deniz yetki alanları iddialarını AB'nin deniz sınırlarının belirlenmesi için 2000'li yılların başlarında Sevilla Üniversitesi'ne hazırlattığı haritaya dayandırmaktadır (AB her ne kadar bu haritanın resmi bir harita olmadığını söylese de söz konusu haritayı yıllardır her tarafta kullanmaktadır)⁷¹. Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamaya göre Türkiye'nin de Yunanistan'ın da Adalar Denizi'nde 6 millik karasularının ötesinde sınırlandırmaya konu olan bir deniz yetki alanı bulunmamaktadır. Yunanistan'ın Meis Adası'yla ilgili iddialarına yönelik açıklamada şu ifadeler yer verilmektedir. Yüzölçümü 10 km² olan Yunanistan'ın Anadolu kıyılarına 1950 metre mesafede bulunan Meis Adası Yunanistan'a 580 km uzaklıktadır. Söz konusu adanın 40.000 km² genişliği olan bir kıta sahanlığı oluşturması "rasyonel ve uluslararası hukuka uygun bir tez değildir. Bu nedenle Yunanistan'ın iddialarını reddediyoruz" demektedir⁷².

Yunanistan, Doğu Akdeniz'de Meis, Rodos, Kaşot, Kerpe gibi adaları birleştirerek bir ortay hat (eşit uzaklık) oluşturmakta ve bu hattı esas alarak bazı bölge ülkeleriyle (GKRY, Mısır) deniz yetki alanları sınırlandırması andlaşmaları yapmaya çalışmaktadır (22 Kasım 2022'de Mısır ile MEB andlaşması imzalamıştır)⁷³. Uluslararası deniz hukukuna göre adaların deniz yetki sahalarının belirlenmesinde özel ve alakalı durumların dikkate alınması gerekir.

"Yunanistan, kıta ülkesi ve adalardan oluşan bir devlet olduğunu ve ülkesinin bütünlüğü arasına yabancı bir deniz alanının girmemesi" gerektiğini iddia etmektedir. Bu görüşe göre, "Türkiye'nin karşısında bulunan adalar Yunan ülkesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Yunan egemenliğinde bulunan bu adaları kıta ülkesinden ayırmadan, Yunan ülkesini bir bütün olarak ele almak gerekmektedir". Yunanistan'ın bu iddialarına karşın uygulanmakta olan uluslararası hukuka göre, "sınırlandırma konusunda ülkenin bölünmez bütünlüğü ve siyasi birlik ilkeleri bulunmamaktadır." Yunan adaları ve kara (kıta) ülkesi arasında açık deniz alanları bulunmaktadır. "Siyasal ve ülkesel bütünlük ilkesini" öne süren Yunanistan kendisini bir takımada devleti gibi görmekte ve anakara ülkesi ile Adalar Denizi'ndeki en uçta bulunan adaları "takımada esas hatları içinde birleştirmeye çalışmaktadır"⁷⁴. Yunanistan bir takımada devleti değil, bir yarımada devletidir. Ancak bir arşipel (takımada) devletmiş gibi hareket etmekte ve adalara tam etki verilmesini savunmaktadır.

Türkiye-GKRY (Türkiye tanımıyor), GKRY-KKTC ve Türkiye-Yunanistan arasında deniz yetki alanları sınırlandırma sorunları ortaya çıkmıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de tıpkı Yunanistan gibi Türk kıta sahanlığı üzerinde yayılmakta, aynı zamanda KKTC'nin de haklarını ihlal etmektedir. GKRY, 2 Nisan 2004 tarihinde resmî gazetesinde yayımladığı (21 Mart 2003 tarihinden itibaren geçerli olacak denilmekte) 24 millik bitişik bölge ve 200 mil genişliğinde MEB ilanında bulunmuştur⁷⁵. GKRY 2003'te Mısır'la, 2007'de Lübnan'la, 2010'da İsrail'le deniz yetki alanlarını

⁷⁰ Cihat Yaycı, *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, İstanbul 2019, s. 14.

⁷¹ Euronews, "Sevilla Haritası Nedir? Ankara-Atina gerginliği Nasıl Başladı? Geline Durum Ne?", (22 Eylül 2020), <https://tr.euronews.com/2020/09/22/sevilla-haritas-nedir-ankara-atina-gerginligi-nas-l-basladi-gelinen-durum-ne/>, (E.T. 24 Ekim 2024).

⁷² BBC News Türkçe, "Sevilla Haritası Nedir? Yunanistan'ın Tezini Dayandırdığı, ABD'nin Hukuki Önemi Yok dediği Harita", (22 Eylül 2020), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54244760/>, (E.T. 24 Ekim 2024).

⁷³ Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020, s. 48.

⁷⁴ Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku*, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2021.

⁷⁵ Cem Gürdeniz, *Doğu Akdeniz Mavi Vatanın Güney Cephesi*, Pankuş Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2020, s. 86.

sınırlandırma andlaşmaları yapmıştır⁷⁶. Esasen Türkiye-Yunanistan arasında Doğu Akdeniz'deki kriz Kıbrıs uyuşmazlığının denize yayılmış şeklidir. GKRY-Yunanistan ikilisinin savundukları Sevilla Haritası'na göre, Avrupa Birliği'nin de desteklediği tezlerin gerçekleşmesi halinde Türkiye'nin 186.000 km²'lik deniz yetki alanları 41.000 km² ile kısıtlanacak, bir başka ifadeyle Türkiye'nin Mavi Vatan'ından 145.000 km²'lik bir alan kaybedilecektir⁷⁷.

III. GAYRİ ASKERİ STATÜDEKİ ADALARIN SİLAHLANDIRILMASI SORUNU

1. Gayri Askeri Statü

Gayri askeri statü devletin egemenliğine getirilmiş bir kısıtlamadır. Kavramsal açıdan belirli bir coğrafya parçasında yer alan askeri mevcudiyetin ve silahlandırmanın sınırlandırılması ya da tamamıyla ortadan kaldırılması anlamına gelir. Sözü edilen kavramın uygulamaya konulması halinde “silah, cephane ve askeri unsurların” askeri amaçla kullanımına mâni olunması söz konusudur. Esasen Gayri askeri statünün oluşturulmasının yegâne amacı bahse konu bölgenin askeri unsurlardan ya da silahlardan arındırılması değil, askeri unsurların ya da silahların herhangi bir şekilde o bölgede kullanılmasının engellenmesidir⁷⁸. Böyle bir önlemin alınması, söz konusu bölgede mevcut olan askeri yapıların lağvedilmesini de kapsar. Bununla birlikte Gayri askeri statü, muayyen silah sistemlerinin azaltılması ya da tamamıyla ortadan kaldırılması, muayyen türdeki askeri donanımın üretimlerinin sınırlandırılması veya yasaklanmasıdır. Aynı zamanda askeri personel sayısı ve silah transferlerinin kısıtlanması, savunma amaçlı araştırma ve geliştirme çalışmalarının denetim altına alınmasını da kapsar. Silahların kısıtlanması Gayri askeri statü halinde her zaman yeterli bulunmayabilir. Burada önemli olan askeri yeteneğin de değerlendirilmesidir. Fakat esas amaç hangi sebeple olursa olsun silahların ve askeri unsurların belirli bölge üzerinde kullanılmasının önlenmesidir⁷⁹.

2. Gayri Askeri Statüde Yer Alan Doğu Ege Adaları

Gayri askeri statüdeki adalar jeopolitik ve jeostratejik öneme sahiptir. Bunlar üç gruba ayrılmaktadır. Anadolu'yu güneyden kuzeye bir şerit halinde kapatan Boğazönü Adaları, Saruhan Adaları ve Menteşe Adalarıdır. Bu adaların statülerini belirleyen hukuki metinler: Yunan Kraliyet Hükümetine bildirilen Altı Büyük Devlet Kararı, Lozan Barış Andlaşması, Lozan Boğazlar Sözleşmesi, Montrö Boğazlar Sözleşmesi ve Paris Barış Andlaşması'dır. Bu bağlamda Lozan ve Paris Barış Andlaşmalarının ilgili maddeleri gereği bu adaların tamamı Gayri askeri statüdedir⁸⁰.

Taşoz, Semadirek, Limni, Bozbaba, Midilli, İpsara, Sisam, Sakız ve Ahikerya adaları Lozan Barış Andlaşması (24 Temmuz 1923) ile Gayri askeri statüde kalmak şartıyla Yunanistan'ın egemenliğine devredilmiştir⁸¹. Oniki Adalar (Menteşe Adaları/Güney Sporatlar) Balkan Savaşları esnasında İtalyan işgaline girmiş olan adalardır: Batnoz, Lipso, İleryöz, Kelemez, İstanköy, İstanbulya, Sömbeki, İncirli, İleki, Herke, Rodos, Kerpe, Çoban, Meis Adaları Paris Barış Andlaşması ile (10 Şubat 1947) Gayri askeri statüde kalması şartıyla Yunanistan'a devredilmiştir⁸². Gayri askeri statü bu adalara bağlı (bitişik) olan adacık ve kayalıkların “kara ülkeleri, karasuları ve bunların üzerindeki hava sahalarını” kapsamaktadır. Hiçbir şekilde üzerlerinde kara, hava ve deniz kuvvetlerine ait tahkimat (istihkâm), üsler, tesisler ile iç güvenlik güçleri haricinde her çeşit silah konuşlandırılması, askeri tatbikatlar

⁷⁶ Muhittin Ataman ve Mehmet Çağatay Güler, “Kıbrıs Sorunu: Doğu Akdeniz'de Çözüm Ön Şartı”, *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*, (Ed.) Kemal İnat, Muhittin Ataman ve Burhanettin Duran, SETA Kitapları, İstanbul, 2020, s. 40.

⁷⁷ Yaycı, a.g.e., *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 152.

⁷⁸ Ali İ. Akkutay, “Askeri Üst Uçuşlar ile Sahil Güvenlik Gemilerinin Faaliyetlerinin Gayri Askeri Statüdeki Ege Adaları Bakımından Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 134, Ocak-Şubat 2018, s. 643, <https://www.seckin.com.tr/kitap/turkiye-barolar-birligi-dergisi-sayi-134-ocak-subat-2018-ozlem-bilgilioglu/> (E.T. 21 Şubat 2024).

⁷⁹ Cüneyt Yüksel ve Nesrin Singil, “Uluslararası Hukukta Gayri Askeri Statü ve Doğu Ege Adaları'nın Askerileştirilmesi Sorunu”, *İstanbul Üniversitesi Yayınevi*, Public Anda Private International Law Bulletin, s. 457.

⁸⁰ Yaycı ve Paksüt, a.g.e., s. 18-19.

⁸¹ Tevfik Durul, “5 Soruda Yunanistan'ın Doğu Ege Adalarını Silahlandırması”, *Anadolu Ajansı*, (18, 06, 2022), <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/5-soruda-yunanistanin-dogu-ege-adalarini-silahlandirmasi/2615986>, (E.T. 1 Şubat 2024).

⁸² Yaycı, a.g.e., *Yunanistan Talepleri Ege Sorunları*, s. 22.

yapılması, askeri uçakların farklı amaçlarla uçuşu, transit geçişleri devamlı ya da geçici konuşlanmaları yasaklanmıştır⁸³. Bunlar toplamda 23 adadan oluşmaktadır. Yunanistan'ın günümüzde bu adaların tamamının Gayri askeri statülerini bozduğu gerekçesi ile Türkiye bu adaların statülerinin tartışılabilirliği konusunu gündeme getirmektedir.

3. Adaların Silahlandırılması Sorununun Ortaya Çıkışı

Türkiye'nin güvenliği açısından Lozan ve Paris Barış Andlaşmalarının yanı sıra birtakım milletlerarası andlaşmalarla Doğu Ege Adaları'nın Gayri askeri statüde (GASA) olduğu kabul edilmiştir⁸⁴. Yunanistan, 1930'lu yıllardan 1950'li yıllara dek yaşadığı iç ve dış baskıların ortadan kalkmasının ardından önceden olduğu gibi izlediği Türkiye karşıtlığı politikalarına geri dönmüş⁸⁵, uluslararası hukuktan kaynaklanan ahde vefa ilkesini (pacta sunt servanda) ve uluslararası andlaşmalardan kaynaklı yükümlülüklerini ciddi manada ihlal etmeye başlamıştır⁸⁶. Esasen Yunanistan'ın Lozan'da kendi lehine görmediği konuları tek yanlı olarak değiştirme çabası içerisinde daha andlaşmanın ilk yıllarında girdiği görülmektedir⁸⁷. Andlaşmalar hukukuna göre ahde vefa ilkesi gereği andlaşma kurallarına uyulması gereklidir. Yunanistan'ın Lozan Andlaşması'nın ihlaliyle ilgili uygulamalarını örneklendirmek gerekirse; azınlık hakları ihlalleri daha andlaşmanın ilk yıllarında başlamış, hava sahasını 3 millik karasuyu olmasına rağmen 1931 yılında on mile çıkartmış, ardından karasularını 1936 yılında 3 milden 6 mile genişletmiştir. Diğer hususlarda da andlaşma ihlallerine yönelik örnekler verilebilir ancak bu çalışmada esas üzerinde durulacak konu GASA silahlandırılması meselesidir.

Türkiye Yunanistan'ın Lozan'da kurulan dengeyi bozarak karasularını 3 milden 6 mile genişletmesine o dönemin konjonktürü içinde Montrö Andlaşması'nın imzalanması sürecinde ve Hatay meselesi ile ilgili konularda sorunlar yaşanmaması için itiraz etmekten sakınmıştır. Bu şekilde Yunanistan, açık deniz sahasının % 25'lik bir kısmını kendi egemenlik alanına dahil etmiştir.⁸⁸ Kendisi İstanköylü olan dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Yunanistan'ın karasularını 6 mile genişletmesi üzerine hassasiyet göstermiş ve 1936 Temmuz'unda adaların tek tek isimlerinin yazılı olduğu levhaları ve Türk bayraklarını 800 kadar ada, adacık ve kayalığa diktirtmiş ve taşınabilir fenerler yerleştirtmiştir.⁸⁹ Uzun yıllar boyunca Türkiye, Lozan dengesine geri dönülmesi gerektiğini belirtmiş, ancak Ege'de hakkaniyeti ve huzuru sağlayacak olan bu çağrısı sonuçsuz kalınca en nihayetinde 1964 yılında karasularını 3 milden 6 mile genişletmiştir.

Yunanistan, 1950'lerden itibaren Doğu Ege Adaları'nı silahlandırmaya başlamış, halen de silahlandırmayı sürdürmektedir. 1952 yılında İlyöz Adası'nın askeri statüsünü ihlal etmiş, 1956 yılında Sakız Adası'na askeri birlik yerleştirtmiştir⁹⁰. Türkiye ilk defa 1964 yılında İstanköy ve Rodos'taki askeri yığınak çalışmalarına karşı Yunanistan'a bir protesto notası çekmiş ve o dönemde Yunanistan böyle bir faaliyetinin olmadığını açıklamıştır⁹¹. Ancak 1965 yılında İstanköy'e, ardından 1966 yılında Limni Adası'na askeri birlik yerleştirtmiştir⁹². Türkiye, bunun üzerine 2 Nisan 1969'da Limni Adası'nı silahlandığı gerekçesiyle Yunanistan'a bir nota daha vermiştir. 10 Mayıs 1969'da Yunanistan verdiği cevabi notasında⁹³, Lozan ve Paris Antlaşmalarından kaynaklı tüm yükümlülüklerine uyduğunu, söz konusu çalışmaların askeri niteliğe sahip olmadığını, yürütülen

⁸³ Yayıncı ve Paksüt, *a.g.e.*, s. 19.

⁸⁴ *Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Ege'deki Hakları ve İddiaları*, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2022, s. 24-25.

⁸⁵ Oral Sander, *Türkiye'nin Dış Politikası*, (Der.) Melek Fırat, İmge Kitabevi, Ankara, 2013, s. 177.

⁸⁶ Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayını, *a.g.e.*, s. 25.

⁸⁷ Bora Serdar, *Denize Bakma Denizden Bak*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020, s. 67-68.

⁸⁸ Cihat Yayıncı, *Uyan Türkiye: Hedefleri Değişmiyor, Yöntemleri Değişiyor*, Girdop Kitap, İstanbul, 2023, s. 19.

⁸⁹ Yayıncı, *a.g.e.*, *Yunanistan Talepleri Ege Sorunları*, s. 54.

⁹⁰ Yayıncı ve Paksüt, *a.g.e.*, s. 51-52.

⁹¹ Şule Kut, "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu", *Türk Dış Politikasının Analizi*, (Der.) Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, 2001, s. 257.

⁹² Yayıncı ve Paksüt, *a.g.e.*, s. 52.

⁹³ Kut, *a.g.e.*, s. 257.

faaliyetlerin yolların geliştirilmesi ve havalimanı⁹⁴ tesisleri oluşturulması maksadıyla olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Yunanistan notasında, Limni Adası'ndaki radar tesislerinin NATO planlarında yer aldığını ve söz konusu havalimanının sivil havacılığın ihtiyacını karşılamaya yönelik olduğunu ileri sürmüştür⁹⁵.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ardından Yunanistan, Anadolu'ya yakın olan Ege Adalarını silahlandırmıştır⁹⁶. 1975 yılında Midilli Adası'na askeri birlik yerleştirmiş⁹⁷, ardından Türkiye, BM Genel Sekreterliği'ne göndermiş olduğu bir muhtıra Yunanistan'ı Menteşe Adaları (Oniki Ada) ve Nikarya, Midilli, Sakız, Sisam gibi adaları silahlandığı gerekçesiyle protesto etmiş ve Türkiye'nin güvenliği açısından tehdit oluşturduğunu belirtmiştir. Adaların silahlandırılması iki komşu ülkenin NATO ile olan ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir⁹⁸.

1975 yılında Yunanistan, Kıbrıs Harekâtı sonrasında ABD'ye tepkisini ortaya koymak için NATO'nun askeri kanadından ayrılmış, Türkiye ise Ege kıyılarına yakın adaların silahlandırılması üzerine İzmir merkezli olan Ege Ordusu'nu (4. Ordu) kurmuştur. Türkiye, 4. Ordunun gerektiğinde adalardan gelebilecek bir tehdide karşılık kullanılabileceğini hissettirmiş, ayrıca Amerika'nın Barış Harekâtı sonrasında uygulamaya koyduğu silah ambargosuna karşılık tepki olarak bu orduyu NATO'ya tahsis etmemiştir⁹⁹. 4. Ordu'nun kurulması Yunanistan'ı oldukça rahatsız etmiş ve bunu uluslararası anlaşmaları ihlal ederek GASA silahlandırılmasının gerekçesi olarak sürekli ileri sürmüştür¹⁰⁰. Oysa ki Yunanistan, söz konusu adaları silahlandırmaya Ege Ordusu'nun kurulmasından çok önce başlamıştır. 4. Ordunun kurulma nedenlerinden biri zaten Türkiye'ye yakın adaların silahlandırılması olması olduğu Türkiye tarafından sunulan tezlerde vurgulanmalıdır.

1977 yılında Yunanistan NATO'ya başvurmuş, ittifakın askeri kanadına dönmek istediğini bildirmiş, gerekçe olarak Türkiye tehlikesini göstermiştir. O dönemde Türkiye Yunanistan'ın ittifaka geri dönmelerini veto ediyordu. Zira iki ülke arasında Ege hava sahasının kontrolü ile ilgili sorunlar yaşanıyordu¹⁰¹. Türkiye'de 12 Eylül 1980'de gerçekleştirilen askeri darbenin ardından askeri otorite darbeden 40 gün sonra vetoyu kaldırmış¹⁰², NATO Başkomutanı General Rogers tarafından hazırlanan planı Türkiye kabul etmiş ve Yunanistan NATO'nun askeri kanadına (20 Ekim 1980) geri dönmüştür¹⁰³. Bu dönemde Yunanistan Ege'deki dengeleri kendi lehine değiştirmek için çeşitli girişimlerde bulunmuş, Limni Adası'nı silahlandırma faaliyetlerine girişmiş, bu maksatla Limni'yi NATO Savunma Sistemi içerisine dahil etmeye çalışmıştır. 15 Eylül 1983'te Yunanistan, Limni Adası'nın dahil olmadığı hiçbir NATO tatbikatı içerisinde yer almayacağını belirterek, Ege sorunlarına bir yenisini daha eklemiştir. Türkiye derhal karşılık vermiş, Limni Adası'nın statüsünün değiştirilmesinin hiçbir şekilde kabul edilmeyeceğini açıklamıştır¹⁰⁴. NATO, Yunanistan'ın talebini kabul etmeyince Yunanistan, 17 Eylül'de Ege'deki NATO tatbikatlarına katılmayacağını bildirmiştir.

⁹⁴ Türkiye 1958'de daha o dönemde askerleştirilmemiş olan Limni Adası'ndaki havalimanını veto etmiş ve NATO tarafından inşa edilmesini engellemiştir.

⁹⁵ Tuncer, a.g.e., *Ege Adaları Sorunu*, s. 93-94.

⁹⁶ Hüner Tuncer, *Türk Dış Politikası Cumhuriyet Dönemi (1920-2002)*, C. 2, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2017, s. 566.

⁹⁷ Yaycı ve Paksüt, a.g.e., s. 52.

⁹⁸ Tuncer, a.g.e., *Ege Adaları Sorunu*, s. 94.

⁹⁹ Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919-1980*, (Ed.) Baskın Oran, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 760-762.

¹⁰⁰ Soner Karagül ve Sezai Özçelik, "Kıbrıs Barış Harekâtı ve Sonrasında Türkiye'nin Ege Denizi Politikası", *Ege Jeopolitiği*, C. 2, (Ed.) Hasret Çomak, Burak Ş. Şeker, Dimitrios Ioannidis, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, Tic. Ltd. Şti. Ankara, 2020, s. 672.

¹⁰¹ Tuncer, a.g.e., *Türk Dış Politikası*, C. 2, s. 567-568.

¹⁰² Soner Karagül ve Gülşah Özdemir, "Ege Denizi'ndeki Sorunlar ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Ege Denizi Politikası", *Ege Jeopolitiği*, C. 2, (Ed.) Hasret Çomak, Burak Ş. Şeker ve Dimitrios Ioannidis, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2020, s. 1052.

¹⁰³ Tuncer, a.g.e., *Türk Dış Politikası*, C. 2, s. 567-568.

¹⁰⁴ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der Yayınları, İstanbul, 2008, s. 1006.

1984 yılında dönemin Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu Trakya'yı ve Limni Adası'nı silahlandırmayı istemiş, aynı zamanda NATO da Sovyetlere karşı ikinci bir müdafaa (savunma) hattı oluşturmayı planlamıştır. Buna göre Limni Adası bu savunma hattının içerisinde yer alacak ve NATO silahları adaya yerleştirilecektir. Türk Hükümeti karşı çıkınca, tasarı kabul edilmemiş gibi lanse edilmiş, fakat 17 Kasım'da Yunanistan Limni Adası'nda konuşlandığı bazı güçlerini NATO'ya tahsis ettiğini duyurmuştur. Bunun üzerine Türkiye adanın Gayri askeri statüsünün ihlal edildiğini belirtmiş, Yunanistan'ın teklifinin kabul edilmesi halinde NATO'daki forumlarda veto yetkisini kullanacağını belirtmiş, Yunanistan bu girişimlerden bir sonuç elde edemeyince, NATO tatbikatlarına katılmama kararı almıştır¹⁰⁵.

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile karasularının 12 mile çıkartılabileceği belirlenince bundan sonraki süreçte Yunanistan, Adalar Denizi'nde bunu uygulamaya koymak istemiş, Türkiye ise buna itiraz etmiştir. Ege'de Yunanistan'ın karasularını 12 mile genişletmesi demek, Türkiye'nin kıta sahanlığı ve Ege'de sahip olduğu bütün egemenlik haklarından mahrum bırakılması anlamına gelmektedir. Böyle bir durumda Ege bir "Yunan Gölü"ne dönüşecek ve Türkiye'nin hareket alanı kısıtlanacaktır. Yunanistan'ın 12 mil konusunu her fırsatta dile getirmesi Türkiye'yi kararlı bir tutum almaya yöneltmiş ve bu girişimler karşısında¹⁰⁶ TBMM 1995 yılında casus belli (savaş sebebi) kararını almış, bundan sonra Ege Denizi'nde tatbikatlar süreci yaşanmıştır. 1996'da Kardak Krizi patlak vermiş¹⁰⁷, hemen akabinde Adalar Denizi'nde egemenliği anlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar (EGEAYDAAK)¹⁰⁸ sorunu ortaya çıkmıştır¹⁰⁹.

1996 yılında Yunanistan, Hurşit, Bulamaç, Kollolimnoz ve Eşek Adalarına askeri birlik konuşlandırmıştır. Öte yandan Ahikerya, İpsara, İlyeryöz, Kelemez, Batnoz, Kerpe, Sömbeki, İleki ve Meis adalarına yerleştirilen birliklerin konuşlandırıldığı tarihler belirlenememiştir. Yunanistan'ın özellikle son dönemlerde GASA silahlandırmasında artış olduğu gözlenmektedir. Günümüzde bahse konu olan bu 23 adanın tümünde statü ihlalleri söz konusudur. Yunanistan, Oniki Adalardan biri olan İlyeryöz Adası'nın da egemenlik devir koşullarını ihlal etmiş, tıpkı 1952 yılından beri silahlandığı 22 adanın statüsünü bozduğu gibi bu adanın da statüsünü bozmuş, adaya askeri radarlar yerleştirmiş ve en büyük donanma üslerinden bir tanesini de İlyeryöz Adası'na konuşlandırmıştır. Bilhassa 2009 yılından beri adaya çok sayıda uçaksavar sistemi yerleştirildiğine açık kaynaklarda yer verilmiştir¹¹⁰. Yenerer'e göre Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki askeri faaliyetleri son yıllarda dikkat çekici bir şekilde artmıştır. 7-14 Mart 2017 tarihleri arasında Taşoz, Semadirek, Kelemez ve Sömbeki adalarında seferberlik tatbikatları yapılmış, Yunanistan, Gayri askeri statüdeki adalara yerleştirdiği düzenli birliklerin yanı sıra, sivilleri de silahlandırmış, milis kuvvet olarak yetiştirmiştir¹¹¹. Halen EGEAYDAAK'ları ise sistematik olarak denetimi altına almaya devam etmektedir¹¹².

Yunanistan, 2021 yılında ikili ve çok taraflı sürdürdüğü diplomatik girişimleri, silahlanma çabaları, askeri manevraları ile dikkat çekmiş, Türkiye'ye karşı uluslararası alanda çeşitli platformlarda dillendirdiği iddiaları ve suçlamalarıyla gündeme gelmiştir¹¹³. Bu tarihten itibaren silahlanma hız kazanmış, ABD de ona destek vermiştir. Türkiye'nin NATO'daki müttefiklerinden ABD Ege Adalarına

¹⁰⁵Tuncer, a.g.e., *Ege Adaları Sorunu*, s. 96.

¹⁰⁶ Karagül ve Özdemir, a.g.e., s. 669.

¹⁰⁷ Cem Turan, *Türkiye Yunanistan İlişkileri 1990'lı Yıllar: Dost Hasım İki Komşu*, Literatür Akademia, Konya, 2021, s. 155.

¹⁰⁸ EGEAYDAAK: Egemenliği Anlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar, bunlarla ilgili olarak dönemin T.C. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, "Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun halefi olması nedeniyle Ege Denizi'nde 937 adet ada, adacık ve kayalıkların Türkiye'ye ait olduğunu" belirtmiştir, vd. Bkz. Cihat Yayıncı, *Yunanistan Talepleri: Ege Sorunları*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2020, s. 60.

¹⁰⁹Bahadır S. Dilek, "Ege'deki Sessiz Çığlık", *Türk Dış Politikasında Hasar Tespiti*, (Ed.) Ümit Özdağ ve Yelda Ongun, Destek Yayınları, İstanbul, 2020, s. 39.

¹¹⁰ Yayıncı ve Paksüt, a.g.e., s. 52-53.

¹¹¹ Vedat Yenerer, *Ege'de Yunan İşgali: Türk Ada ve Kayalıkları Nasıl Ele Geçirildi?* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 231.

¹¹² Dilek, a.g.e., s. 38-39.

¹¹³ Mehmet U. Ekinci, "Türkiye-Balkan Ülkeleri İlişkileri", 2021'de Türkiye, SETA Yayınları, İstanbul, 2022, s. 126.

silah sevkiyatı başlatmış, Yunanistan'da üsler kurmaya başlamıştır¹¹⁴. 2022 yılında Yunanistan'ın savunma giderleri 8,4 milyar dolara ulaşmış, bu giderlerin %45'inden fazlası yeni silah alımları için ayrılmış, aynı yıl içerisinde Fransa'dan aldığı ikisi yeni, altı tanesi ikinci el olan 8 Rafale uçağının teslimi gerçekleşmiştir¹¹⁵.

Öztürk'e göre 2022 yılında adaların silahlandırılmasıyla ilgili olarak Yunanistan, uluslararası andlaşmaları ihlal ederek, yasak olmasına rağmen GASA askeri yığınak yapmaya devam etmektedir. "Midilli Adası'na Mekanize Piyade Tümeni, Limni, Sakız ve Sisam Adalarına birer Mekanize Tugayı olmak üzere Kuzey Ege Adaları'nda 1 Tümen, 3 Tugay ve 5 Alay" yerleştirmiştir. Midilli ve Limni Adalarına havalimanları yapmış ve savaş uçakları konuşlandırmıştır. Tüm bu faaliyetler 2008 yılından sonra gerçekleştirilmiştir. 18-21 Eylül 2022 tarihlerinde Yunanistan'ın Amerika tarafından hibe edilen zırhlı araçları Sisam ve Midilli Adalarına yerleştirdiği insansız hava araçları (İHA) tarafından tespit edilmiştir. Lozan ve Paris Andlaşmalarını ihlal ederek adaları silahlandırmaya devam eden Yunanistan'a Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Provokasyon kokan adımları takip ediyoruz" diyerek tepki göstermiş, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yunanistan ve Amerika Birleşik Devletleri'ne 26 Eylül 2022 tarihinde protesto notası vermiştir¹¹⁶.

Yunanistan bahsi geçen bu adalara Amerikan silahlarını ve araçlarını 2008 yılından beri yığmaktadır. Mesela Midilli Adası'na 2017 yılında konuşlandırılan Amerikan yapımı CH 47 helikopteriyle Yunan askerlerine burada paraşüt eğitimi verilmeye başlanmıştır. Yunanistan'ın Sisam Adası'na yerleştirdiği Amerikan yapımı M-48 tanklarının namluları Kuşadası/Davutlar'a (Aydın) doğru çevrilmiş, Amerikan yapımı 203 mm.'lik kundaklı motorlu obüsler ve M-48 tanklarıyla yapılan atışların sesi (11 Aralık 2017) Kuşadası'nda yankılanmıştır. Sisam Adası'na Amerikan yapımı APACHE taarruz helikopterleri yerleştirilmiş, helikopterler hazır halde Türkiye'ye yönelik bir harekât için bekletilmektedir. Limni Adası'na Amerikan yapımı TOW tanksavar silahları yerleştirilmiş, Bozbaba Adası'na Amerikan Yapımı 105 mm.'lik çekili obüsler ile atışlar gerçekleştirilmiştir (31 Mayıs 2017). Yine 31 Ekim 2018 tarihinde Amerikan Yapımı 155 mm.'lik kundaklı motorlu obüsler ile atışlar gerçekleştirilmiştir¹¹⁷.

Cihat Yayı ve Osman Paksüt'e göre Türkiye, Ege Denizi'nde 15 Eylül 2020 tarihinde bir NAVTEKX ilan etmiş ve adaların silahlandırıldığını belirterek, Lozan Andlaşması'nın ihlal edildiğini açıklamıştır. 13 Temmuz 2021 tarihinde Türkiye Birleşmiş Milletler'e Yunanistan'ın Ege'deki ihlallerini bildirmiş ve şu konuya dikkat çekmek istemiştir. Yunanistan'ın adaların Gayri askeri statüsünü bozması Lozan Andlaşması'na göre bu adaların egemenliğini yeniden müzakereye açılabilir hale getirmiştir. Adaların askerleştirilmesi andlaşma maddelerinin "maddi ihlali" anlamına gelmektedir. Türkiye, söz konusu bütün bu ihlallere karşı sözlü ya da diplomatik notalarla kararlı ve tutarlı bir biçimde tavrını ortaya koymuş ve protesto etmiştir. Geçmiş yıllarda da birçok kez BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi'ne bu konuda duyurularını yapmıştır. Türkiye'nin elinde uluslararası andlaşmaların ihlal edildiğine dair, adaların militarize edilmesiyle ilgili kapsamlı ve sağlam belgelenmiş bilgiler mevcuttur. Andlaşmaların ihlal edilerek ısrarlı ve kasıtlı silahlanmanın devam etmesi Türkiye'nin güvenliği açısından ciddi manada tehdit oluşturmakta, bu tutum ve davranışlar bölgesel barışı ve güvenliği de tehdit etmektedir¹¹⁸.

Adalara silah sevkiyatı halen sürmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Millî Savunma Bakanlığı Genel Sekreteri E. Kurmay Albay Ümit Yalım'a göre Türkiye, adalara yapılan silah yığınının durdurulması için Birleşmiş Milletler, Altı Büyük Devlet Kararı'nda imzası olan Devletler ve NATO nezdinde girişimlerde bulunmalı, silah yığılmasına engel olmalı ve adalarda konuşlandırılmış olan askeri birliklerin geri çekilmesini sağlamalıdır. Adalar Gayri askeri statülerine geri döndürülmelidir. Altı

¹¹⁴Fahriye Demirci, "Yunanistan'ın Adalar Provokasyonu", *TRT Haber*, (3 Haziran 2022), <https://www.trthaber.com/haber/gundem/yunanistanin-adalar-provokasyonu-685598.html/> (E.T. 19 Şubat 2024).

¹¹⁵Rıfat Öncel, "Türkiye-Yunanistan İlişkileri", 2022'de Türkiye, SETA Yayınları, İstanbul, 2022, s. 181-182.

¹¹⁶Saygı Öztürk, "Adalar Gizli Saklı Değil, Açıkça Silahlandırıldı; Seçim İçin Hatırlandı", *Sözcü Gazetesi*, (2 Ekim 2022), <https://www.sozcü.com.tr/adalar-gizli-sakli-degil-acikca-silahlandirildi-secim-icin-hatirlandi-wp7394653/> (E.T. 19 Şubat 2024).

¹¹⁷Tuncer, a.g.e., *Ege Adaları Sorunu*, s. 104.

¹¹⁸Yayı ve Paksüt, a.g.e., s. 208-210.

Büyük Devlet Kararı'nda ve Lozan Andlaşması'nda Yunanistan'a Gayri askeri statüde olmak koşuluyla 9 adanın kullanım hakkı verilmiştir. Andlaşmaları ihlal eden Yunanistan'ın adaları kullanım hakkı sonlandırılmalı ve bu adalara Türk birlikleri yerleştirilerek söz konusu adalar üzerinde Türkiye'nin egemenliği sağlanmalıdır¹¹⁹.

Bir başka çalışmanın konusu olmakla birlikte, yine Ümit Yalım'ın belirttiğine göre Yunanistan, Türkiye'ye ait olan 20 ada ve iki kayalığa 2004 yılında (Ekim ve Kasım aylarında) asker çıkartmış ve bu adalara fiilen yerleşmiştir¹²⁰. Yenerer de benzer şekilde yukarıda bahsi geçen adalarla ilgili olarak adalara Yunan askeri birlik ve sivillerin yerleştirildiğini, sivillere askeri eğitim verildiğini, üniforma, silah ve mühimmat sağlandığını, ilaveten bu milis askerlerin yerleştikleri ve Türk adalarından biri olan Hurşit Adası'nda 30 Mart 2017 tarihinde Türkiye'ye meydan okuduklarını belirtmiştir¹²¹. Kısa bir süre önce Türkiye'nin 31 Mart 2024 tarihindeki yerel seçimlere odaklandığı sırada Yunanistan, Muğla'ya bağlı Keçi Adası'nı ilhak ettiğini ve topraklarına kattığını açıklamıştır. Öztürk'ün haberine göre 6 Mart 2024 tarihinde Keçi Adası'nda kaçak bir şekilde faaliyette olan Yunan ilköğretim okulunun öğrencileri ile adaya yerleştirilen Yunan vatandaşları adanın Yunanistan'a katılmasını kutlamıştır. Ayrıca 23 Şubat 2024 tarihinde Yunanistan Savunma Bakanı Nikos Dendias, "Ege'de sınırlar yeniden çizilmeli" diyerek basına bir açıklamada bulunmuş, Türkiye'nin 3 mil haricindeki her şeyin Yunanistan'a ait olduğunu söylemiştir. Buna karşın Ümit Yalım, Türkiye Savunma Bakanı'nın bu olup bitenler karşısında sessiz kaldığını, tepki göstermediğini belirtmiştir. Ayrıca ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, Amerikan Kongresi'ne ekli haritayla birlikte bir mektup göndermiş ve bu mektupta haritada pembe renkli işaretlenmiş "toplam 29 ada, adacık ve kayalıklarda Yunanistan'ın egemenlik hakkının" olmadığını belirtmiştir. Mektupta sözü edilen adalar arasında, yukarıda bahsi geçen 20 ada, adacık ve iki kayalık da yer almaktadır¹²².

4. Yunanistan-ABD ve Fransa Askeri İş Birliği

Ekonomik bakımdan çok iyi durumda olmamasına rağmen Yunanistan, son yıllarda hızla artan bir silahlanma çabası içerisine girmiş, Ukrayna-Rusya Savaşı ile birlikte yoğun bir şekilde silahlanmayı arttırmıştır. İki NATO üyesi ülke (ABD ve Fransa) ile askeri iş birliği andlaşmaları imzalamış; ayrıca İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır gibi ülkelerle de askeri iş birlikleri içerisine girmiştir¹²³.

ABD'nin dünyanın her tarafına dağılmış 800'ü aşkın üssü bulunmaktadır. Bugüne dek gelişmiş askeri teknolojiler sayesinde dünyanın farklı yerlerinde cereyan eden olaylara hızlı ve etkin müdahale edebilmek için müttefik devletlerin güvenliğinin sağlanması, hasım olan devletlerin caydırılması amacıyla bu üslerin büyük önemi bulunmaktadır. ABD, Yunanistan ile 1990 yılında Karşılıklı Savunma ve İş Birliği Andlaşması imzalamış, bu andlaşmaya ilaveten 5 Ekim 2019 tarihinde bir protokol imzalamıştır. Bu protokol ile yukarıda bahse konu edilen andlaşmanın güncellenip, geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda Girit Adası'nda bulunan Suda (Souda) Askeri Üssü'nün modernizasyonu, Larissa'daki havalimanının yenilenmesi, Larissa ile Valos arasında yer alan Stefanovikeio Hava Üssü'nün tahkimat bakımından sağlamlaştırılması gibi maddeler ön plana çıkmıştır. Bunlar arasında Dedeğaç Limanı'nın genişletilmesi ve modernizasyonu da yer almaktadır¹²⁴.

Dedeğaç, Türkiye hududuna kuş uçuşu 23 km mesafede olup İpsala hududuna 45 km uzaklıktadır. Çanakale Boğazı'na, Adalar Denizi'ne yakın bir mesafede bulunan, Trakya Körfezi olarak da anılan

¹¹⁹ Öztürk, a.g.e., <https://www.sozcu.com.tr/adalar-gizli-sakli-degil-acikca-silahlandirildi-secim-icin-hatirlandi-wp7394653/>.

¹²⁰ Yalım, a.g.e., *Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'deki Türk-Yunan Sorunları*, s. 55.

¹²¹ Yenerer, a.g.e., s. 231.

¹²² Saygı Öztürk, "Türkiye Seçimle Uğraşırken Adalarımızda Neler Oldu?", 31 Mart 2024, <https://www.sozcu.com.tr/turkiye-secimle-ugrasirken-adalarimizda-neler-oldu-p36234>, (E.T. 2 Nisan 2024).

¹²³ Mustafa Çuhadar, "Yunanistan'ın Artan Silahlanma Eğilimi", Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM), (22 Ocak 2023), <https://www.ankasam.org/yunanistanin-artan-silahlanma-egilimi/> (E.T. 22 Şubat 2024).

¹²⁴ Yücel Acer, "5 Soruda ABD'nin Dedeğaç (Yunanistan)'ta Askeri Üs Kurmasının Anlamı ve Türkiye'ye Etkisi" *SETA*, (30 Temmuz 2020), <https://www.setav.org/5-soru-abdnin-dedeagac-yunanistanta-askeri-us-kurmasinin-anlami-ve-turkiyeye-etkisi/> (E.T. 19 Şubat 2024).

bölgede yer almaktadır. Dedeoğaç son yıllarda Amerika'nın yaptığı askeri sevkiyatlar ile Türkiye'nin gündemine gelmektedir¹²⁵. ABD ilk defa Dedeoğaç'a silah yığınağı yapmaya 2020 senesinde başlamış, Dedeoğaç limanı üzerinden gerçekleştirdiği askeri sevkiyatların NATO kapsamında düzenlendiğini ve "DEFENDER Europa 20" tatbikatı için yapıldığını açıklamıştır. Bir sonraki yıl da bölgeye silah sevkiyatı devam etmiştir. 6 Mayıs 2021 tarihinde Dedeoğaç Limanı'na yanan "Liberte Promise" adlı kargo gemisi ile askeri araç ve mühimmatın yanı sıra bölgeye helikopterler indirmiştir¹²⁶. Ayrıca 20.000 asker, 1.800 zırhlı araç ile 145 helikopter Dedeoğaç'a getirilmiştir¹²⁷.

Amerika'nın bölgeye yaptığı askeri yığınağın Yunanistan'la iş birliğini (stratejik dayanışmayı) güçlendirmek, Çin ve Rusya'nın bölge üzerindeki etkisini dengelemek, Türkiye karşısında baskı unsuru kurmak, Dedeoğaç Limanı'nın özelleştirilmesi ve işletimini devralmak gibi amaçlarla yapıldığı belirtilmektedir¹²⁸. Amerikan basını konuyla ilgili olarak, Ukrayna Savaşı sonrasında ABD ve Yunanistan arasında pekiştirilen ittifak ilişkisine dikkat çekmiştir. New York Times'ın haberine göre, "Dedeoğaç ABD'nin silah merkezi" olmuş¹²⁹, ABD, Dedeoğaç'a 2020 ve 2021 yıllarında iki defa silah sevkiyatı yapmış, "DEFENDER Europa 20" ve "DEFENDER Europa 21" manevralarında kullanılması için askeri mühimmat ile araç göndermiştir. Dedeoğaç'a yerleştirilen silahlar içerisinde "M1 A2 Abrams tankları, M117 zırhlı araçlar, M2A2 Bradley zırhlı muharebe araçları, Black Hawks helikopterleri, Apache tipi saldırı helikopterleri, Chinook ağır nakliye helikopteri" ve farklı mühimmatlar bulunmaktadır. Amerika bu mühimmatları Bulgaristan ve Romanya'ya sevk edeceğini açıklasa da bunların çok önemli bir kısmı Dedeoğaç'ta bırakılmıştır¹³⁰.

ABD, son zamanlarda yaşanan Filistin-İsrail çatışması sonrasında her olasılığa karşı hazırlıklı olmayı, Amerikan askeri uçaklarını "güvenlik mesafesinde" tutmayı amaçlamış, Yunanistan silahlı kuvvetlerinin alt yapı imkanlarından faydalanmak istemiştir. Girit Adası'na Amerika'ya ait 7 hava ikmal vasıtası, "10 C-130 nakliye uçağı, KC-135 tipi bir havada yakıt ikmal uçağı, Boeing P-8 Poseidon tipi bir anti-denizaltı ve anti-yüzey savaş uçağı" konuşlandırmıştır¹³¹. Atina Haber Ajansı'nın haberine göre, Amerika Birleşik Devletleri, Yunan adalarında yeni üs bölgeleri kurmak için harekete geçmiş, tasarı ABD Temsilciler Meclisi'nde görüşülmüş ve onaylanmıştır¹³². ABD'nin Girit ve Evros (Batı Trakya/Dedeoğaç) askeri üs bölgelerinden sonra Ege'de ve Akdeniz'deki diğer adalarda da üsler kurmak istediği Yunan medyasında gündeme gelmiştir. Yunanistan, ilave üsler için 14 Ekim 2023 tarihinde Yunanistan-ABD Karşılıklı Savunma ve İş Birliği Andlaşması (MDCA) çerçevesinde, Amerika'ya verilecek üs haklarını açıklamıştır. Son dönemlerde Batı Trakya'da, Adalar Denizi'nde ve Akdeniz'de iki ülke arasındaki ortak tatbikatların sayısı artmış, Amerikan Donanması Yunanistan'a hibe olarak askeri araç gereç göndermiştir¹³³.

¹²⁵ Turan Salcı, "ABD'nin Askeri Yığınak Yaptığı Dedeoğaç Neden Önemli, Hedefte Rusya mı Türkiye mi Var?", *Sputnik Türkiye*, (9 Kasım 2022), <https://sputniknews.com.tr/20221109/abdnin-askeri-yiginak-yaptigi-dedeagac-neden-onemli-hedefte-rusya-mi-turkiye-mi-var--1063245722.html/> (E.T. 19 Şubat 2024).

¹²⁶ Şafak Yıldırım, "ABD'nin Dedeoğaç'a Silah ve İstihbarat Yığınağı", (10 Haziran 2023), Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi, <https://turkdegs.org/icerik/abdnin-dedeagaca-silah-ve-istihbarat-yiginagi-safak-yildirim>, (E.T. 20 Şubat 2024).

¹²⁷ Yusuf Karadaş, "ABD Askeri Neden Yunanistan'da Konuşlanıyor", *Evrensel*, (15 Kasım 2021), <https://www.evrensel.net/yazi/89828/abd-askeri-neden-yunanistanda-konustaniyor/> (E.T. 24 Şubat 2024).

¹²⁸ Yıldırım, a.g.e., "<https://turkdegs.org/icerik/abdnin-dedeagaca-silah-ve-istihbarat-yiginagi-safak-yildirim>.

¹²⁹ TRT Haber, "New York Times: Dedeoğaç ABD'nin Silah Merkezi Oldu", (22 Ağustos 2022), <https://www.trthaber.com/haber/dunya/new-york-times-dedeagac-abdnin-silah-merkezi-oldu-702872.html>, (E.T. 20 Şubat 2024).

¹³⁰ Yıldırım, a.g.e., <https://turkdegs.org/icerik/abdnin-dedeagaca-silah-ve-istihbarat-yiginagi-safak-yildirim>.

¹³¹ TRT Haber, "ABD Askeri Uçaklarını Yunanistan'daki Üslere Yerleştirmeye Başladı İddiası", (24 Ekim 2023), <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-askeri-ucaklarini-yunanistandaki-uslere-yerlestirmeye-basladi-iddiasi-806530.html/> (E.T. 24 Şubat 2024).

¹³² Yorgo Kırbaki, "ABD'li Vekillerden Ege'de Yeni Üsler Kurulsun Talebi", (4 Ağustos 2023), *Hürriyet*, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abdli-vekillerden-egede-yeni-usler-kurulsun-talebi-42309472/> (E.T. 24 Şubat 2024).

¹³³ Sözcü Gazetesi, ABD Yunan Adalarında Yeni Askeri Üsler İçin Harekete Geçti", (5 Ağustos 2023), <https://www.sozcu.com.tr/galatasaray-avrupa-da-marti-goremedi-gercege-donus-p24919/> (E.T. 24 Şubat 2024).

Yunanistan ve Fransa arasındaki askeri ve savunma iş birliği ise yeni bir durum değildir. Yunanistan, Fransa'dan 24 (Rafela) savaş uçağı almasının kendisine maliyetinin 11 milyar dolar olduğunu açıklamış, Fransa ile 2021 Eylül'ünde savunma ve askeri iş birliği anlaşması yapmış bu anlaşmaya göre Fransa'dan yeni silah ve teçhizat alımı için mutabakat sağlanmıştır. NATO ve AB üyesi iki devletin askeri iş birliğini geliştirmeleri Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmelerden bağımsız değildir. Bu bağlamda Yunanistan'ın güvenlik kaygısıyla hareket etmesi, Fransa'nın işine gelmektedir¹³⁴.

5. Yunanistan'ın Doğu Ege Adalarını Silahlandırmasıyla İlgili İddiaları

Andlaşmalardaki şartlar andlaşmaların akdedildiği dönemin dünya şartlarına göre düzenlenir. Eğer şartlarda köklü değişiklikler meydana gelmiş ise bu durumda andlaşmada yer alan ilgili maddeler hükmünü yitirir. Adalar konusunda, Boğazönü Adaları ile Doğu Ege Adaları'nın durumunu belirleyen Lozan Andlaşması ile Rodos Adası ve Menteşe Adaları'nın durumunu belirleyen Paris Andlaşmaları o dönemin şartlarına göre düzenlenmiştir. Fakat Lozan'dan II. Cihan Harbi'ne dek uzanan süreçte, dünyada çok sayıda ve köklü değişimler (esaslı değişiklik/rebus sic standibus) ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Türkiye, şartların değiştiğini ileri sürerek Lozan Barış Andlaşması'nın 4. ve 6. Maddelerinin değiştirilmesini istemiştir. Buna göre: "İstanbul ve Çanakkale Boğazları yöresinde kıyı hatlarından 30 km. mesafeden geçen hatlar ve kıyı şeridi arasında kalan bölgeler ile Semadirek, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları askerden arındırılacaktır" biçiminde belirtilen adaların statüsü¹³⁵, 20 Temmuz 1936'da imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile değiştirilmiştir¹³⁶.

Türkiye'nin Boğazlara asker yerleştirmesi ve savunma sistemleri kurabilmesi Montrö sayesinde mümkün olmuştur. Montrö Sözleşmesi'nde, Lozan'daki gibi Boğazönü Adalarına (Limni, Semadirek gibi) yer verilmemiştir. Yunanistan Montrö'ye atıf yaparak şu iddialarda bulunmaktadır. Ege Adalarının silahsızlandırılması Türkiye'nin güvenliği için ne kadar önemliyse, Çanakkale Boğazı'nın silahsızlandırılması da Yunanistan'ın Limni ve Semadirek gibi adalarının güvenliği bakımından aynı şekilde önem taşımaktadır. Lozan Andlaşması'nda da Limni ve Semadirek Adalarıyla birlikte Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan Adaları dahil Boğazönü Adalarının tamamı aynı madde kapsamında değerlendirilmiştir. Söz konusu madde Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile yürürlükten kaldırıldığına göre, Yunanistan'a da tıpkı Boğazlar gibi Semadirek ve Limni Adalarını silahlandırma hakkını vermiştir. Bir başka ifadeyle Yunanistan, Montrö ile Boğazönü Adaları'nın askerden arındırılmış statüsünün ortadan kalktığını savunmaktadır. Zira Montrö Sözleşmesi, Lozan'daki "Boğazlar ve Boğazönü Adaları'nın" GASA ilgili hükümlerinin yerini almış ve Boğazların silahsızlandırılmış durumunu değiştirmiştir. Bu bağlamda adaların Gayri askeri statüsü de ortadan kaldırılmıştır. Bu nedenle Boğazönü Adaları üzerindeki Yunanistan'ın egemenlik haklarına da hiçbir kısıtlama getirilemez, demektir¹³⁷.

Yunanistan'ın diğer bir argümanı da 1936 yılında dönemin Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın Montrö Sözleşmesi'nin onaylanması esnasında TBMM'de yaptığı konuşmayla Sözleşme sonrası süreçte tarafların birtakım uygulamalarına dayandırmasıdır. T. Rüştü Aras, Sözleşme ile ilgili olarak Türkiye'nin Boğazlar konusunda tam egemenliğinin kabul edildiğini, Boğazlar bölgesinin askerleştirilmesi hakkının bulunduğunu belirtmiştir¹³⁸. O günlerde Türk Hükümeti tarafından Yunan Hükümeti'ne bir mektup gönderilmiştir. Bu mektuba atıf yapan Yunanistan, Limni Adası'na yönelik şu iddialarda bulunmaktadır: Söz konusu ada savaş durumunda NATO'nun savunması altında olacağına göre, savunmayla ilgili hazırlıklar ve eğitimler barış zamanında yapılmalıdır. Bu sebeple Limni Adası'nın Kuzey Ege'de elverişli stratejik konumda bulunan bir hava ve deniz üssü olması, Boğazlardan güneye doğru ya da Akdeniz'den Boğazlara doğru bir saldırı halinde savunmanın dayandırılabilceği bir alan olabilir. Bu bakımdan NATO'nun planları ve tatbikatlarının kapsamına alınmalıdır. Yunanistan'ın Rodos ve Menteşe Adaları ile ilgili iddialarına göre "bu adaların her ne

¹³⁴ Çuhadar, a.g.e., <https://www.ankasam.org/yunanistanin-artan-silahlanma-egilimi/>.

¹³⁵ Çetinkaya Apatay, *Ege'de Olup Bitenler*, T.C. Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2006, s. 394.

¹³⁶ Murat Burgaç, *Montrö Meydan Muharebesi, Bir Diplomasi Savaşı*, Kaynak Yayınları, 2021, s. 18.

¹³⁷ Apatay, a.g.e., s. 394.

¹³⁸ Pazarıcı, a.g.e., *Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları*, s. 124-125.

kadar 1947 Paris Andlaşması'nda askersizleştirme statüleri kabul edilmişse de Türkiye bu statüyü belirleyen Paris Andlaşması'na taraf olmadığından, bu konuda Yunanistan'ın muhatabı olamaz" denmektedir¹³⁹.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ardından Yunanistan, Türkiye'nin kendisi için ciddi anlamda bir tehdit oluşturduğunu düşünmeye, bu nedenle Anadolu kıyılarına yakın olan adaları silahlandırmaya başlamıştır. Gerekçe olarak da BM Şartı'nın 51. maddesi kapsamında "meşru müdafaa" hakkının doğduğunu ileri sürmektedir¹⁴⁰. Yunanistan'ın yakın dönemde de Doğu Ege Adalarının askerleştirilmesi ile ilgili olarak bazı iddiaları bulunmaktadır. Yine meşru müdafaa hakkını gerekçe göstererek Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias, bir mülakatta şu açıklamayı yapmıştır (18 Şubat 2022). Türkiye'nin Ege'de güçlü bir donanmasının bulunduğu, Yunanistan'a ait olan adalara bakan, Avrupa'nın "en büyük çıkarma filosuna sahip olduğunu", Türkiye'nin 1995 yılından bu yana açıkça ve ciddiyetle savaş tehdidinde bulunduğunu vurgulamış, "Türkiye'nin Kıbrıs, Irak ve Suriye'deki askeri" müdahalelerini ve Libya'da askeri güç bulundurmasını kendilerine yönelik bir tehdit olarak algıladıklarını belirtmiştir¹⁴¹.

6. Türkiye'nin İddiaları

Yunanistan'ın iddialarına karşılık Türkiye de kendi görüşlerini ortaya koymaktadır. Türkiye'ye göre uluslararası hukukta koşulların değiştiği ileri sürülerek, andlaşmaların da koşullara göre değişmesinin zorunlu olduğu ya da yürürlükten kaldırılacağı diye bir hüküm bulunmamaktadır. Zira çok taraflı bir uluslararası andlaşmanın tek yanlı yorumlarla ve isteğe göre değiştirilmesinin mümkünatı yoktur. Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Lozan Andlaşması'nın Boğazların Statüsünü düzenleyen hükümlerinin yerini almıştır. Söz konusu değişiklik usulüne uygun olarak gerçekleştirilen ve Yunanistan'ın da imzaladığı çok taraflı bir uluslararası andlaşma ile gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin tek taraflı tasarrufu ile yapılan bir değişiklik değildir. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde Türk Boğazları: "İstanbul Boğazı, Marmara Denizi geçişi ve Çanakkale Boğazı olarak" tanımlanmıştır. İlaveten Semadirek ve Limni Adaları Balkan Savaşları'nın ardından imzalanan Londra Andlaşması'ndan (30 Mayıs 1913) beri Gayri askeri statüdedir. Bu statünün devam edeceği, Lozan Andlaşması'nın, Boğazlarla ilgili hükmünün haricinde başka bir maddesinde de (12. madde) gayet açık bir şekilde "Limni ve Semadirek" isimleri vurgulanarak hükme bağlanmıştır¹⁴². Semadirek ve Limni Adalarının silahlandırılmasıyla ilgili Yunanistan'ın ileri sürdüğü argümanların Türkiye için geçerliliği bulunmamaktadır. Zira Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin Montrö Sözleşmesi ile çelişmeyen maddeleri ortadan kaldırılmamış ve halen geçerliliğini korumaktadır. Türkiye bu adaların silahlandırılmasına karşı çıkmış, resmî açıklamalarda bulunmuş, notalar göndermiştir¹⁴³. Boğazönü Adalarının askerden arındırılmış durumu Türkiye'nin güvenliği açısından elzendir. Bu durum, andlaşmalarla kurulmuş dengenin temel dayanağıdır. Söz konusu adaları andlaşma maddelerini ihlal ederek silahlandırmak, bu temel dayanağı yıkmak, en basitinden yaptırım gücünü zayıflatmak anlamına gelir¹⁴⁴.

Türkiye'nin görüşüne göre Nikarya, Sakız, Sisam ve Midilli Adalarının silahlandırılmasının gerekçesi olarak Yunanistan'ın kullandığı meşru müdafaa hakkı (BM mad. 51), uluslararası hukuka göre ancak silahlı bir saldırının olması durumunda söz konusu olabilir. Türkiye'den Yunanistan'a herhangi bir tehdit söz konusu değildir. Ayrıca bir tehdit durumu olsa dahi meşru müdafaa hakkı gerekçe gösterilerek adalar silahlandırılmaz¹⁴⁵. Yunanistan'ın öne sürdüğü "sözde tehdit" iddiaları uluslararası hukukun öngördüğü şekilde "kendisine yönelik bir silahlı saldırı olarak kabul" edilemez¹⁴⁶. Yunanistan'ın Ege Adaları'nın güvenliğiyle ilgili tehdit algısına yönelik iddialarına

¹³⁹ Apatay, *a.g.e.*, s. 395.

¹⁴⁰ Tuncer, *a.g.e.*, *Ege Adaları Sorunu*, s. 94.

¹⁴¹ Yüksel ve Singil, *a.g.e.*, s. 474.

¹⁴² Apatay, *a.g.e.*, s. 395-396.

¹⁴³ Fırat, *a.g.e.*, s. 761.

¹⁴⁴ Apatay, *a.g.e.*, s. 396.

¹⁴⁵ Fırat, *a.g.e.*, s. 761.

¹⁴⁶ Yüksel ve Singil, *a.g.e.*, s. 475.

Türkiye cevap olarak, 4. Ordu ve Ege Denizi'ndeki diğer faaliyetlerinin tamamen uluslararası andlaşma koşullarına ve uluslararası hukuka uygun olarak kullanılan haklardan ibaret olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Türkiye, son yıllarda Yunanistan'ın uluslararası andlaşmaları ihlal ederek adaları silahlandırmaya devam etmesine yönelik itirazlarının dikkate alınmaması halinde bu ihlallerin hukuki bakımdan sonuçları olacağını dile getirmektedir¹⁴⁷.

II. Dünya Savaşı'nın ardından 1947 tarihli Paris Andlaşması ile Oniki Adalar, İtalya'dan alınıp Yunanistan'a verilmiştir¹⁴⁸. Türkiye'nin Paris Andlaşması'nın taraflarından biri olmadığı, andlaşma hükümlerinin sadece tarafları bağlayıcı olduğu (res inter alios acta) görüşüne karşın ise andlaşma maddeleri açıktır. Türkiye'nin Oniki Adalar'la ilgili olarak hukuki bağı bulunmaktadır. Zira Lozan Andlaşması'nın 16. maddesinde bu adaların gelecekteki statüleri üzerinde Türkiye'nin menfaatlerinin olduğu belirtilmiştir¹⁴⁹. Paris Andlaşması'nın 14. maddesinde de bu adaların isimleri tek tek sayılmış, silahlılandırılmalı (demilitarisation) ve silahlılandırılmış (demilitarized) olması koşuluyla devredilmiştir. Andlaşmanın XII. Ekinde (annex) D silahlılandırılma ve silahlılandırılmış ifadeleri ise açıkça tanımlanmıştır¹⁵⁰. Bu nedenle adaların Gayri askeri statüsü devam etmektedir. Paris Andlaşması da çok taraflı bir andlaşmadır ve tek yanlı olarak değiştirilmesi söz konusu değildir. Uluslararası hukuka göre ahde vefa ilkesi gereği andlaşma hükümlerine uyulması gereklidir.

7. Gayri Askeri Statüdeki Adalar ile İlgili Argümanların Değerlendirilmesi

Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 60. maddesine göre iki ya da çok taraflı bir andlaşmada taraflardan birinin andlaşmayı esaslı şekilde ihlali halinde (material breach) bu aykırı uygulamadan zarara uğrayan taraf, ihlal eden tarafa (devlete) karşı andlaşmanın kısmen veya tümünü askıya alma veya sonlandırma hakkına sahiptir. Belirlenen koşulların en mühimi, bahse konu ihlalin "andlaşmanın konu veya amacının gerçekleştirilmesi için elzem olan bir hükmünün ihlali" olması koşuludur. Doğu Ege Adalarını Yunanistan'a devreden andlaşmalar, adaları Gayri askeri statüde olması koşuluyla devretmiştir. Adaların Yunanistan'a devir şartındaki en önemli koşul, silahlılandırılmadır¹⁵¹.

Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'ne (Mad. 62) göre andlaşmaların yapıldığı koşullarda öngörülemeyen bir değişiklik söz konusu olması halinde 62. maddedeki koşulların yerine getirilmesi halinde andlaşmalar sonlandırılabilir, yürürlüğü askıya alınabilir veya andlaşmadan çekilebilir. Söz konusu maddede belirtilen koşullar ise andlaşmanın akdedildiği koşullarda bir değişiklik olması, bu değişimin taraflarının andlaşmayla bağlanmalarına razı olması ve tarafların andlaşma kapsamında uygulamalarda esaslı bir değişimin olmasıdır. Mamafih, (a) sınır andlaşmaları, (b) esaslı değişiklik, buna müracaat eden tarafın andlaşmadan kaynaklanan yükümlülüğünün ihlali durumunda bu maddedeki hükme başvurulamaz. Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 62. maddesi kapsamında Yunanistan'ın ileri sürdüğü iddiaların hiçbir hukuki dayanağı bulunmamaktadır¹⁵². Yunanistan, Montrö Sözleşmesi'ndeki askerleştirmeye ilgili yapılan düzenlemelerin yalnızca Boğazları değil aynı zamanda Semadirek ve Limni gibi Boğazönü Adalarını da kapsadığını savunmaktadır. Yunanistan, Lozan Konferansı esnasında gündeme getirilen iki farklı hususu birbiriyle ilişkilendirmektedir. Bunlar, adaların Gayri askeri statüsü ile Türk Boğazlarının (Çanakkale ve İstanbul) askerden arındırılmış statüleridir. Bu iki Gayri askeri statüdeki amaç ve işlevler tümüyle

¹⁴⁷ Yücel Acer, "Doğu Ege Adalarının Silahlandırılması ve Egemenlik Tartışması: Türkiye İçin Yeni Bir Hukuki Yol" Kriter, (1 Mart 2022), <https://kriterdergi.com/dosya-savunma-ve-guvenlik/dogu-ege-adalarinin-silahlandirilmasi-ve-egemenlik-tartismasi>, (E.T. 22 Şubat 2024).

¹⁴⁸ Yenerer, *a.g.e.*, s. 120.

¹⁴⁹ Fırat, *a.g.e.*, s. 761.

¹⁵⁰ Alaettin Sevim, "Ege Denizi'nde Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması Sorunu", *Ege Jeopolitiği*, C. 1, (Ed.) Hasret Çomak, Burak Ş. Şeker ve Dimitrios Loannidis, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2020, s. 500.

¹⁵¹ Acer, *a.g.e.*, <https://kriterdergi.com/dosya-savunma-ve-guvenlik/dogu-ege-adalarinin-silahlandirilmasi>.

¹⁵² Yüksel ve Singil, *a.g.e.*, s. 464-465.

birbirinden ayrıdır. Lozan Konferansı esnasında adaların askerden arındırılmasının temel nedeni Türkiye'nin güvenliği içindir¹⁵³.

Montrö Boğazlar Konferansı, Adalar Denizi'nde Yunanistan'a ait olan adaların tekrar askerileştirilmesinin görüşülmesi amacıyla toplanmamıştır. Montrö Boğazlar Konferansı, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının askerileştirilmesi, Boğazlardan geçiş güvenliğinin sağlanması, Türkiye'nin yükümlülüğünde bulunan Boğazlar ve çevresinin egemenlik haklarının güvence altına alınması amacıyla toplanmıştır. Montrö'de Lozan Barış Andlaşması'nda sözü edilen adaların silahsızlandırılmasıyla ilgili düzenlemelerin ortadan kaldırıldığı savı gerçeği yansıtmamaktadır¹⁵⁴. Yunanistan'ın tezlerinin hukuki açıdan kuvvetli bir dayanağı bulunmamaktadır. Lozan'da olduğu gibi, Montrö ve Paris Andlaşmalarında da aynı koşullar geçerlidir. Oniki Adalar Yunanistan'a devredilirken yine Gayri askeri statüde olmak şartıyla devredilmiştir¹⁵⁵.

Doğu Ege Adaları'nın silahlardan arındırılmış statüsüyle alakalı tezlerinin hukuksal bir dayanağı bulunmadığını Yunanistan da bilmektedir. Bu bağlamda, Uluslararası Adalet Divanı'nın (1993'te) zorunlu yargı yetkisini uluslararası anlaşmazlıkların tamamında mütekabiliyet esasına göre kabul etmiş olmasına rağmen ulusal güvenlik maksadıyla alınan yargı kararlarını bunun kapsamı dışında bırakmıştır¹⁵⁶. Ege Adalarının Yunanistan'a devredilmesini Türkiye, Gayri askeri statüde olması şartıyla kabul etmiştir¹⁵⁷. Gayri askeri statü devletin deniz, hava ve kara ülkesini kapsadığından söz konusu adalara zaruri haller dışında savaş gemilerinin ziyareti yasaklanmıştır. Ancak sıkça karşılaşılan bir durum söz konusudur. Rodos Adası öncelikli olmak üzere diğer Gayri askeri statüde bulunan adalara da yapılan ziyaretler deniz ülkesinin Gayri askeri statü ihlalinin olduğunu göstermektedir. Hava sahası için de aynı durum söz konusudur. Zira NATO tatbikatları, düzensiz göçle mücadele gibi sebeplerle gerçekleştirilen üst uçuşları bu statünün ihlal edildiği anlamına gelmektedir¹⁵⁸.

Gayri askeri statüdeki adaların yanı sıra, Yunanistan'ın sahil kenti Dedeağaç'ta da ABD üssü kurulması ve bölgeye askeri yığınak yapılması Doğu Trakya'nın hemen yanında bulunması Türkiye'nin güvenliği açısından bir tehlike olarak yorumlanabilir. Ayrıca bu bölgenin Lozan Andlaşması'na göre askerden ve silahlardan arındırılmış olması gerekmektedir. Dedeağaç'a 2020 yılında başlayan askeri sevkiyat halen sürmektedir. Yakın zamanda (2024 Mart'ında) gerçekleştirilen yeni sevkiyatlara ABD bölgeye 3000 zırhlı araçla birlikte 3500 asker daha konuşlandırmıştır¹⁵⁹. Yunanistan'ın uluslararası andlaşmaları ihlal ederek ABD ile birlikte Gayri askeri statüdeki adalara ve Batı Trakya'ya yaptığı askeri yığınak Dedeağaç'ı bir üs bölgesi olmaktan çıkarmış, adeta Amerikan ordusunun yerleştiği bir alan haline getirmiştir.

İki ülke arasında Ege'de yaşanan tüm bu sıkıntılara rağmen, T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın resmî sitesinde belirtildiği üzere Türkiye bu coğrafyada, “barış, refah ve istikrar” içinde yaşama kararlılığındadır. “Yunanistan bu politikanın dışında değildir.” Türkiye yanı başındaki komşusu Yunanistan ile iyi ilişkiler kurmaya ve bu ilişkileri geliştirmeye çok önem vermektedir. Adalar Denizi iki ülkenin iş birliğinde bir dostluk denizine dönüştürülmelidir. Ege'deki sorunların çözümü sadece iki komşu ülkenin üzerinde mutabık oldukları “meşru hak ve çıkarlarına karşılıklı saygı gösteren bir ortak payda üzerine inşa edildiği takdirde işlevsel ve kalıcı olacaktır.” Bu anlayış çerçevesinde Türkiye,

¹⁵³ Cihat Yayıcı, *Soru ve Cevaplarla Montrö Nedir Ne Değildir?*, Girdop Kitap, İstanbul, 2021, s. 60.

¹⁵⁴ Yayıcı, a.g.e., *Soru ve Cevaplarla Montrö*, s. 60.

¹⁵⁵ Hasan Mor, *Uluslararası Hukuk Perspektifinden Türk Dış Politikasında Ege Denizi Karasuları ve Kıta Sahaneliği Sorunları*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016, s. 262-263.

¹⁵⁶ Serkan Aktaş, “Ege Sorunu Bağlamında Türk-Yunan İlişkileri”, *Adalar Denizi'nden Kıbrıs'a Mare Nostrum*, (Der.) Ulvi Keser, Atılım Kıbrıs Araştırmaları ve Uygulama Merkezi (AKAUM), Ankara, 2012, s. 178-179.

¹⁵⁷ Gökçe Hubar, “Lozan ile Paris Andlaşmalarının İhlali: Yunanistan'ın Adaları Silahlandırması Meselesi”, *Independent Türkçe*, (8 Temmuz 2022), <https://www.indyrturk.com/node/529711/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/lozan-ile-paris-antla/> (E.T. 22 Şubat 2024).

¹⁵⁸ Yüksel ve Singil, a.g.e., 478.

¹⁵⁹ Müyesser Yıldız, “Milliler Ses Verin Bu Neyin Yığınağı”, (22.03.2024), 12 Punto, <https://12punto.com.tr/yazarlar/muyesser-yildiz/milliler-ses-verin-bu-neyin-yiginagi-28163/> (E. T. 28.03.2024).

Yunanistan'la olan ilişkilerini olumlu bir şekilde sürdürmek istemektedir, denilmektedir.¹⁶⁰. Ancak barış ortamının korunması, iyi ilişkilerin sürdürülmesi bunu Yunanistan'ın da istemesi halinde, iyi niyetli ve kararlı olmasıyla mümkün olabilir. Bu nedenle Yunanistan, uluslararası hukuka ve andlaşmalara bağlı kalarak ahde vefa ilkesi gereği sorumluluklarını yerine getirmelidir. İki ülke de birbirlerinin hak ve menfaatlerine saygı göstermeli, iş birliği ve dostluk çerçevesinde sorunlarını çözme yoluna gitmelidir. Aksi halde kronikleşmiş sorunlar çözümsüz kalmaya devam edecek ve mevcut sorunlara yenileri ilave olacaktır.

Sonuç

Coğrafi özellikleri, jeostratejik ve jeopolitik konumu itibarıyla Adalar Denizi özel bir denizdir. Son derece girintili çıkıntılı kıyılara sahiptir. Bünyesinde pek çok koyu, körfezi ve irili ufaklı binlerce adayı barındırmaktadır. 1950'lerden günümüze yarı kapalı bir deniz olan Ege Denizi'nden kaynaklı sorunlar çoğu zaman iki komşu ülkeyi çeşitli nedenlerle karşı karşıya getirmektedir. Tarihsel süreç içerisinde Lozan ve Paris Andlaşmalarıyla Yunanistan'ın egemenliğine devredilmiş olan Doğu Ege Adalarının gayri askeri statüsüne başta Yunanistan olmak üzere tüm devletlerin riayet etmesi gerekir. Bahsi geçen bu adalar Anadolu kıyılarına çok yakındır ve uluslararası andlaşmalarla bu adaların Gayri askeri statüde olmasının sebebi Türkiye'nin güvenliği içindir. Doğu Ege Adalarının silahlandırılması 1950'lerden itibaren başlamış, o günden bugüne uluslararası andlaşmalar ihlal edilerek toplamda 23 adanın tamamının Gayri askeri statüleri bozulmuştur.

Yunanistan, yukarıda sözü edilen ihlalleri çeşitli argümanlara dayandırmaktadır. 1923 tarihli Lozan ve 1947 tarihli Paris Andlaşmalarında yer alan, adaların Gayri askeri statüsü koşulunun zaman içerisinde esaslı değişikliğe uğrayarak ortadan kalktığını söylemektedir. Fakat her iki andlaşma da yürürlüktedir. Bu andlaşmalar çok taraflı andlaşmalardır ve tek taraflı olarak ortadan kaldırılamaz. Yukarıda bahsedildiği gibi VAHS, uluslararası andlaşmaların hangi hallerde geçersiz olduğunu ya da andlaşmalardan çekilme durumlarını detaylarıyla açıklamıştır. Yunanistan imzalamış olduğu andlaşma kurallarına ahde vefa ilkesi gereği uymakla mükelleftir. Her iki andlaşmada da Doğu Ege adalarının devir şartı Gayri askeri statüde olmasıdır. Adaların silahlandırılması uluslararası hukukun ihlalidir ve Türkiye'nin güvenliğine yönelik tehdit oluşturmaktadır.

Yunanistan Türkiye'den tehdit algıladığını ileri sürerek BM'nin 51. maddesi gereği meşru müdafaa hakkı kapsamında adaları silahlandığını söylemektedir. Bunun nedenini 1974 Kıbrıs Barış Harekâtına ve son yıllarda Libya, Suriye ve Irak'ta yaşanan olaylar sebebiyle Türkiye'nin bu bölgelerdeki artan askeri faaliyetlerine dayandırmakta, kendisine yönelik "sözde" tehdit olarak algılamaktadır. Esasen meşru müdafaa hakkı, tehdit olduğu durumlarda değil, saldırı durumu söz konusu olduğunda kullanılır. Ancak Türkiye'den Yunanistan'a yönelik herhangi bir saldırı durumu söz konusu değildir.

Diğer taraftan Türkiye'nin bulunduğu coğrafya zor bir coğrafyadır. Etrafı tam anlamıyla bir ateş çemberidir. Uzun yıllardır mücadele ettiği terör sorunu ve güneyinde kurulmak istenen sözde Kürdistan devleti Türkiye için gerçek anlamda bir tehdittir. Uzun süredir Ortadoğu'da yaşanan çatışmalar tüm bölgeyi olduğu gibi Türkiye'yi de yakından ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Kuzeyinde yıllardır Kafkaslarda yaşanan çatışmalar ve halen devam eden Ukrayna-Rusya Savaşı Türkiye'nin güvenliği açısından tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle Türkiye kendi güvenliğini sağlamak için savunma sanayiinde önemli atılımlar yapmış ve dışarıya bağımlılığını önemli ölçüde azaltmıştır.

Yunanistan ise silah ve savunma sanayii alanlarında gelişen bir komşu ülke olan Türkiye'yi kendisine tehdit olarak algılamaya devam etmekte ve yoğun bir şekilde silahlanmaktadır. Tarihe bakıldığında tersi durum söz konusu olmakla birlikte, Türkiye hiçbir zaman Yunanistan'a savaş açmamıştır. Öte yandan uluslararası andlaşmaların ihlal edilmesi, Gayri askeri statüdeki adaların silahlandırılması, bazı adaların yerleşime açılıp askerlerin ve sivillerin yerleştirilmesi ve ülkedeki Amerikan üslerinin arttırılması, Türkiye açısından ülkenin batısının da güvensiz ve uluslararası hukukun ihlal edildiği bir

¹⁶⁰ Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, "Ege Sorunlarının Çözümü Konusunda Türkiye'nin Görüşleri", (2022 yılı tarihli), <https://www.mfa.gov.tr/ege-sorunlarinin-cozumu-konusunda-turkiyenin-gorusleri.tr.mfa>, (E.T. 24 Nisan 2024).

alan olduğu anlamına gelmektedir. Kuralların tanınmadığı, hukukun sonlandığı, diplomasinin devre dışı kaldığı durumlarda ise gücün hakimiyeti konuşmaya başlar. Krizler ortaya çıkar, krizlerin ise askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal sonuçları olur. Her kriz yeni başlangıçlara yol açar ve beraberinde değişim getirir.

ABD'nin Yunanistan'a hibe desteği ile adaları silahlandırması Lozan Andlaşması'nın ihlali olarak yorumlanabilir. ABD, Lozan Andlaşması'nın taraflarından biri olmasa da uluslararası hukuka göre andlaşmalardan kaynaklanan Gayri askeri statüyü göz önünde bulundurmamak durumundadır. Türkiye bu nedenle 2022 yılında hem Yunanistan'a hem de ABD'ye söz konusu ihlalleri nedeniyle bir nota vermiştir. Zira Gayri askeri statüdeki adalar adeta bir silah deposu haline getirilmiştir. İki ülke arasında yaşanan Ege Denizi kaynaklı sorunlar ve güvenlik ikilemleri gerilimi tırmandırmakta, silahlanma artarak sürmektedir. Bu durum ise olası bir çatışma riskini arttırmaktadır. Yunanistan'ın ABD ile birlikte başlattığı yığınaklanma bölge barışı açısından da önemli bir tehdit oluşturmaktadır.

Son yıllarda dünya genelinde silahlanma faaliyetlerinin hız kazandığı gözlenmektedir. Savunma giderlerinin artması, silahlanma gibi faaliyetler ülkeleri savaşa sürükleyebilir. Bunun en somut örnekleri Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'dır. Öte yandan Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar birbirinden bağımsız olarak yorumlanmamalıdır. Ege'den Kıbrıs'a, oradan Doğu Akdeniz'e kadar uzanmaktadır. Doğu Akdeniz zaten İsrail-Filistin savaşıyla dünyanın gündemine yerleşmiş bir bölgedir. İsrail'in saldırıları Filistin ile sınırlı kalmamış, bölge ülkelerinden Lübnan'a da sıçramıştır. Saldırıları Lübnan ile de sınırlı kalacak gibi durmuyor. İran'a yönelik savaşın ilk adımı gibi gözüküyor. Diğer taraftan ülkelerin hidrokarbon kaynaklarının keşfi sonrasında deniz sınırlarının belirlenmesi gibi sebeplerle aralarında yaşadıkları menfaat çatışmaları ve bölge dışı aktörlerin de bölgeye olan yoğun ilgisi, yakın gelecekte Doğu Akdeniz krizinin bölgesel bir çatışmaya dönüşme riskini arttırmaktadır.

Doğu Akdeniz'de anakarası bulunmayan Yunanistan, Meis, Girit, Rodos, Kaşot, Kerpe, adalarını çevreleyen deniz sahalarını esas hat kabul ederek ortay hat (eşit mesafe) ilkesine göre Türk kıta sahanlığı üzerinde yayılarak GKRY, Mısır gibi bazı bölge ülkeleriyle deniz yetki alanlarının sınırlandırılması andlaşmaları yapmıştır. Yunanistan, adaların da kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi haklarının olduğunu ileri sürmektedir. Esasen uluslararası deniz hukukuna göre adaların deniz yetki sahalarının belirlenmesinde özel ve alakalı durumların dikkate alınması gerekir. Yunanistan bir takımada devleti değildir. Ancak bir arşipel devletmiş gibi hareket etmekte ve adalara tam etki verilmesi gerektiğini iddia ederek Doğu Akdeniz'e dek uzanmaktadır.

Türkiye Doğu Akdeniz'deki ve Ege'deki haklarını korumak için daha önce yaptığı gibi yine, uluslararası hukuk ihlallerini BM Genel Kurulu ve BM Güvenlik Konseyi'nde gündeme getirmelidir. Lozan ve Paris Andlaşmaları ile sağlanan dengeler gözetilerek uluslararası hukuk çerçevesinde bu adalar Gayri askeri statülerine döndürülmelidir. Bir çatışmayı başlatmak kolaydır. Ancak çatışma başladıktan sonra o çatışmanın nerede ve nasıl durdurulacağını hesap etmek oldukça zordur. Bunun en güncel örnekleri Ukrayna-Rusya ve Filistin-İsrail arasında yaşanan çatışmalardır.

Bu bağlamda iki komşu ülke Türkiye ve Yunanistan'ın ortamı germeden iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde sorunlarını diyalog ve diplomasi yoluyla çözmeleri iki tarafın da yararına olacaktır. Zira silahlanmanın maliyetli bir süreç olduğu göz ardı edilmemelidir; her iki ülkenin de içinde bulunduğu ekonomik koşullar pek parlak değildir. Dostluk ve barış ortamı ülkelerin refah düzeyini arttırırken, savaş ve çatışma durumları beraberinde acı, gözyaşı ve yıkım getirir. Ayrıca savaş halinde sadece çatışan devletler zarar görmez, bundan diğer bölge ülkeleri de olumsuz etkilenir. O nedenle Mustafa Kemal Atatürk'ün söylediği gibi "yurtta barış, dünyada barış" prensibiyle Ege'nin her iki yakası, orta ve uzun vadede aralarındaki kronik ve yeni sorunlarını çözmeleri yönünde önemli ve cesur adımlar atmalıdır. Bunun ilk adımları mutlaka karşılıklı olmalı ve iyi komşuluk ilişkileri – iyi niyet çerçevesinde olmalıdır.

Kaynakça

Kitap

- ADIYEKE, A. Nühket ve ADIYEKE, Nuri; *Osmanlı Dönemi Kısa Girit Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021.
- AKSAR, Yusuf, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, C. 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- AKTAŞ, Serkan, “Ege Sorunu Bağlamında Türk-Yunan İlişkileri”, *Adalar Denizi'nden Kıbrıs'a Mare Nostrum*, (Der.) Ulvi Keser, Atılım Kıbrıs Araştırmaları ve Uygulama Merkezi (AKAUM), Ankara, 2012.
- APATAY, Çetinkaya, *Ege'de Olup Bitenler*, T.C. Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2006.
- ATAMAN, Muhittin ve GÜLER, Mehmet Çağatay, “Kıbrıs Sorunu: Doğu Akdeniz'de Çözüm Ön Şartı”, *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*, (Ed.) Kemal İnat, Muhittin Ataman ve Burhanettin Duran, SETA Kitapları, İstanbul, 2020.
- BABÜROĞLU, Naim, *Yalanlar ve Gerçekler: Büyük Tehlikenin Eşiğinde*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2023.
- BAŞEREN, H. Sertaç, *Ege Sorunları*, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları (TÜDAV), İstanbul, 2006.
- BENAZUS, Hanri, *Türk Tarihinin Dönüm Noktası Lozan*, Sia Kitap, İstanbul, 2023.
- BURGAÇ, Murat, *Montrö Meydan Muharebesi, Bir Diplomasi Savaşı*, Kaynak Yayınları, 2021.
- CAŞIN, H. Mesut, *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları*, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2019.
- CAŞIN, H. Mesut, *Uluslararası Andlaşmalar Hukuku*, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2020.
- ÇOBANOĞLU, Süheyl, *Yunan Yayılması: Türklere Yaptıkları Soykırımlar*, Rumeli Balkan Stratejik Araştırmalar Merkezi (RUBASAM) Yayını, İstanbul, 2020.
- DEMİRCAN, Yasemin, KAYAPINAR, Levent, KAYAPINAR, Ayşe, *Osmanlı Dönemi Ege Adaları Tarihi, Cilt:1*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020.
- DİLEK, S. Bahadır, “Ege'deki Sessiz Çılgılık”, *Türk Dış Politikasında Hasar Tespiti*, (Ed.) Ümit Özdağ ve Yelda Ongun, Destek Yayınları, İstanbul, 2020.
- EKİNCİ, U. Mehmet, “Türkiye-Balkan Ülkeleri İlişkileri”, *2021'de Türkiye*, SETA Yayınları, İstanbul, 2022.
- ERDEM, Nilüfer, “Megali İdea Hayali”, *Yunan Algısında Türk İmgesi*, (Ed.) Mustafa Kaymakçı ve Nilüfer Erdem, Eğitim Yayınevi, İstanbul, 2021.
- FIRAT, Melek, “Yunanistan'la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, (Ed.) Baskın Oran, Cilt. 1, 1919-1980, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- GÜNDÜZ, Aslan, *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul, 1998.
- GÜRDENİZ, Cem, *Doğu Akdeniz Mavi Vatanın Güney Cephesi*, Pankuş Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2020.
- GÜREL, S. Şükrü, *Türk-Yunan İlişkileri: 1821-1993*, İmge Kitabevi, Ankara, 2018.
- HALE, William, *1774'ten Günümüze Türk Dış Politikası*, Çev. Nasuh Uslu, Serbest Akademi Kitaplar, Ankara, 2021.
- HATİPOĞLU, Atakan, *Türklerin Uygurluk Serüveni Orta Asya'dan Avrasya'ya*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2023.
- HAYTA, Necdet, *1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015.
- HENEAGE, James, *Kısa Yunanistan Tarihi*, Çev. Mukadder Şahin, Say Yayınları, 2023.
- HERACLIDES, Alexis, *H Ελλάδα και ο Εξ Ανατολών Κίνδυνος (Yunanistan ve Doğu'dan Gelen Tehlike)*, Polis, Atina, 2001.
- İŞCAN, M. Umran, *Adalar, Kaybedilen Rumeli ve Ege Adaları Balkan Savaşı*, Nergiz Yayınları, İstanbul, 2020.

- KARAGÜL, Soner ve ÖZÇELİK Sezai, “Kıbrıs Barış Harekâtı ve Sonrasında Türkiye’nin Ege Denizi Politikası”, *Ege Jeopolitiği*, C. 1, (Ed.) Hasret Çomak, Burak Ş. Şeker, Dimitrios Ioannidis, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, Tic. Ltd. Şti. Ankara, 2020.
- KARAGÜL, Soner ve ÖZDEMİR, Gülşah, “Ege Denizi’ndeki Sorunlar ve Amerika Birleşik Devletleri’nin Ege Denizi Politikası”, *Ege Jeopolitiği*, C. 2, (Ed.) Hasret Çomak, Burak Ş. Şeker ve Dimitrios Ioannidis, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2020.
- KAYA, S. İslam, *Uluslararası Hukuk Temel Bilgiler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- KSENOPHON, *Hellenika: Yunan Tarihi*, Çev. Okan Demir, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- KURAN, Selami, *Uluslararası Deniz Hukuku*, Beta Basım Yayım dağıtım A.Ş., İstanbul, 2021.
- KURAN, Selami, OKUR, Aydın, SARIBEYOĞLU, Günel, *Uluslararası Hukuk Temel Metinler*, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2011.
- KUT, Şule “Türk Dış Politikasında Ege Sorunu”, *Türk Dış Politikasının Analizi*, (Der.) Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, 2001.
- MILLAS, Herkül, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020.
- MOR, Hasan, *Uluslararası Hukuk Perspektifinden Türk Dış Politikasında Ege Denizi Karasuları ve Kıta Sahaneli Sorunları*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016.
- OĞUZ, İbrahim, “Midilli Adası’nda Osmanlı Vakıflarının Tasfiye Süreci”, *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2015.
- ÖNCEL, Rıfat, “Türkiye-Yunanistan İlişkileri”, 2022’de Türkiye, SETA Yayınları, İstanbul, 2022.
- ÖRENÇ, Ali Fuat, *Yakın Dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2006.
- ÖRENÇ, Ali Fuat, *Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan*, Babil Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2009.
- ÖRENÇ, Ali Fuat, “Yunanistan’ın Bağımsızlığı Sonrası İlk Türk Muhacirlerin Sorunları”, *Balkanlar ve Göç*, (Ed.) Ali Fuat Örenç ve İsmail Mangaltepe, Bursa Kültür A.Ş. Yayını-Bursa Büyükşehir Belediye Kitaplığı, Bursa, 2013.
- PABUÇÇULAR, Hazal, *Türkiye ve Oniki Ada: 1912-1947*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019.
- PAZARCI, Hüseyin, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992.
- PAZARCI, Hüseyin, *Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2015.
- PAZARCI, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2021.
- SANNAV, Sabri Can, “Uluslararası Andlaşmalar ve Lozan’da Ege Adaları Sorunu”, *Millî Mücadelenin 100. Yılına Armağan*, (Ed.) İlker Alp, Nurten Çetin, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne, 2019.
- SANDER, Oral, *Türkiye’nin Dış Politikası*, (Der.) Melek Fırat, İmge Kitabevi, Ankara, 2013.
- SERDAR, Bora, *Denize Bakma Denizden Bak*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020.
- SEVİM, Alaettin, “Ege Denizi’nde Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması Sorunu”, *Ege Jeopolitiği*, C. 1, (Ed.) Hasret Çomak, Burak Ş. Şeker ve Dimitrios Ioannidis, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2020.
- SONYEL, R. Salahi, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri: 1821-1923*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.
- SOYSAL, Umut, “Osmanlı-Yunanistan İlişkileri Tarihi Araştırmalarında Düvel-i Ecnebiyye Defterleri”, *Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri 1821-2021*, (Ed.) Esra Özsüer, Boyut Yayıncılık, Tic. A.Ş. İstanbul, 2022.
- SUR, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul, 2021.
- ŞİMŞİR, N. Bilal, *Ege Sorunu-Belgeler (1912-1913)*, C. 1, Türk Tarih Yüksek Kurumu- Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

- ŞİMŞİR, N. Bilal, *Ege Sorunu- Belgeler, (1913-1914)*, C. 2, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TTK Yayınları, Ankara, 1989.
- TAĞMAT, D. Çağla, “Türk ve Yunan Kaynakları Çerçevesinde Megali İdea Değerlendirmeleri” *Türk-Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler*, (Ed.) Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014.
- TAŞKIRAN, Cemalettin, *Oniki Ada: Hatalı Kararlar, Acı Kayıplar*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2007.
- TOLUNER, Sevin, *Millîlerarası Hukuk (Giriş, Kaynaklar)*, Sevin Tosuner’in Ders Notlarından, (Der.) Ayşe Nur Tütüncü, Enver Arıkoğlu, Verda Neslihan Akün ve Elif Başkaracaoğlu, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul, 2019.
- TUKİN, Cemal, “Girit”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 14. Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996.
- TUNCER, Hüner Tuncer, *Ege Adaları Sorunu*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2023.
- TUNCER, Hüner, *Türk Dış Politikası Cumhuriyet Dönemi (1920-2002)*, C. 2, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2017.
- TURAN, Cem, *Türkiye-Yunanistan İlişkileri: 1990’lı Yıllar Dost-Hasım İki Komşu*, Literatürk Academia, Nüve Kültür Merkezi, Konya, 2021.
- TURAN, Cem, *Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Sorunları*, Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım, Çanakkale, 2022.
- Türkiye’nin Doğu Akdeniz ve Ege’deki Hakları ve İddiaları*, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2022.
- UÇAROL, Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der Yayınları, İstanbul, 2008.
- ÜNVER, Metin Ünver, “Ege ve Doğu Akdeniz’de Statükonun Korunması: Osmanlı Devleti, Yunanistan ve Büyük Güçler (1864-1909)”, 7. Bölüm, Coğrafya, Tarih ve Uluslararası Hukuk Boyutlarıyla Küresel ve Bölgesel Denkleme Ege ve Doğu Akdeniz, (Ed.) Mahmut Ak, Haluk Alkan ve Metin Ünver, İstanbul Üniversitesi Yayını, Ankara, 2021.
- YALIM, Ümit, “Ege Denizi ve Doğu Akdeniz’deki Türk-Yunan Sorunları”, *Türkiye Batıyor Mu?*, (Der.) Övgün A. Ercan, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2022.
- YAYCI, Cihat, *Libya Türkiye’nin Denizden Komşusudur*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, İstanbul, 2019.
- YAYCI, Cihat, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2020.
- YAYCI, Cihat, *Doğu Akdeniz’in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020.
- YAYCI, Cihat, *Soru ve Cevaplarla Montrö Nedir Ne Değildir?*, Girdop Kitap, İstanbul, 2021.
- YAYCI, Cihat, *Uyan Türkiye’de: Hedefleri Değişmiyor, Yöntemleri Değişiyor*, Girdop Kitap, 12. Baskı, İstanbul, 2023.
- YAYCI, Cihat ve PAKSÜT, Osman, *Soru ve Cevaplarla Gayri Askeri Statüdeki Adalar Meselesi Nedir? Ne Değildir?*, Girdop Kitap, İstanbul, 2022.
- YENERER, Vedat, *Ege’de Yunan İşgali: Türk Ada ve Kayalıkları Nasıl Ele Geçirildi?* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- YERASİMOS, Stefanos, *Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*, Çev. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul, 2023.
- YILMAZ, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005.

Makale

- AKKUTAY, İ. Ali, “Askeri Üst Uçuşlar ile Sahil Güvenlik Gemilerinin Faaliyetlerinin Gayri Askeri Statüdeki Ege Adaları Bakımından Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 134, Ocak-Şubat 2018, ss. 639-672. <https://www.seckin.com.tr/kitap/turkiye-barolar-birligi-dergisi-sayi-134-ocak-subat-2018-ozlem-bilgilioglu/>(E.T. 21 Şubat 2024).

- KAYMAKÇI, Mustafa, “Ege Denizi’nde Türk-Yunan İlişkileri”, *Diplomatik Gözlem Dergisi*, Hattuşaş Yayıncılık Ltd. Şti., Sayı: 104, İstanbul, 2020, ss. 1-72.
- OĞUZ, İbrahim, “Midilli Adası’nda Osmanlı Vakıflarının Tasfiye Süreci”, *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2015, ss. 55-84.
- YÜKSEL, Cüneyt ve SİNGİL, Nesrin, “Uluslararası Hukukta Gayri Askeri Statü ve Doğu Ege Adaları’nın Askerileştirilmesi Sorunu”, *İstanbul Üniversitesi Yayınevi, Public Anda Private International Law Bulletin*, ss. 447-489.

Elektronik Kaynaklar

- ACER, Yücel, “5 Soruda ABD’nin Dedeoğaç (Yunanistan)’ta Askeri Üs Kurmasının Anlamı ve Türkiye’ye Etkisi” *SETA*, (30 Temmuz 2020), <https://www.setav.org/5-soru-abdnin-dedeogac-yunanistanta-askeri-us-kurmasinin-anlami-ve-turkiyeye-etkisi/> (E.T. 19 Şubat 2024).
- ACER, Yücel, “Doğu Ege Adalarının Silahlandırılması ve Egemenlik Tartışması: Türkiye İçin Yeni Bir Hukuki Yol” *Kriter*, (1 Mart 2022), <https://kriterdergi.com/dosya-savunma-ve-guvenlik/dogu-ege-adalarinin-silahlandirilmesi-ve-egemenlik-tartismasi-turkiye-icin-yeni-bir-hukuki-yol/> (22 Şubat 2024).
- BBC NEWS TÜRKÇE, “Sevilla Haritası Nedir? Yunanistan’ın Tezini Dayandırdığı, ABD’nin Hukuki Önemi Yok Dediği Harita”, (22 Eylül 2020), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54244760/>, (E.T. 24 Ekim 2024).
- ÇUHADAR, Mustafa, “Yunanistan’ın Artan Silahlanma Eğilimi”, *Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM)*, (22 Ocak 2023), <https://www.ankasam.org/yunanistanin-artan-silahlanma-egilimi/> (E.T. 22 Şubat 2024).
- EURONEWS, Euronews, “Sevilla Haritası Nedir? Ankara-Atina gerginliği Nasıl Başladı? Geline Durum Ne?”, (22 Eylül 2020), <https://tr.euronews.com/2020/09/22/sevilla-haritas-nedir-ankara-atina-gerginligi-nas-l-baslad-gelinen-durum-ne/>, (E.T. 24 Ekim 2024).
- DEMİRCİ, Fahriye, “Yunanistan’ın Adalar Provokasyonu”, *TRT Haber*, (3 Haziran 2022), <https://www.trthaber.com/haber/gundem/yunanistanin-adalar-provokasyonu-685598.html/> (E.T. 19 Şubat 2024).
- DURUL, Tefik, “5 Soruda Yunanistan’ın Doğu Ege Adalarını Silahlandırması”, (18, Haziran 2022), <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/5-soruda-yunanistanin-dogu-ege-adalarini-silahlandirmasi/2615986>, (E.T. 1 Şubat 2024).
- HAYTA, Necdet, “Yunanistan’ın Doğu Ege Adalarını Silahlandırması Sorunu”, *Yerli Düşünce*, (2 Temmuz 2022), <https://www.yerlidusunce.com/yunanistanin-dogu-ege-adalarini-silahlandirmasi-sorunu/> (E.T. 2 Şubat 2024).
- HUBAR, Gökçe, “Lozan ile Paris Andlaşmalarının İhlali: Yunanistan’ın Adaları Silahlandırması Meselesi”, *Independent Türkçe*, (8 Temmuz 2022), <https://www.indyrturk.com/node/529711/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/lozan-ile-paris-antla%C5%9Fmalar%C4%B1n%C4%B1n-ihlali-yunanistan%C4%B1n-adalar%C4%B1/> (E.T. 22 Şubat 2024).
- KARADAŞ, Yusuf, “ABD Askeri Neden Yunanistan’da Konuşlanıyor”, *Evrensel*, (15 Kasım 2021), <https://www.evrensel.net/yazi/89828/abd-askeri-neden-yunanistanda-konuslaniyor/> (24 Şubat 2024).
- KIRBAKİ, Yorgo, “ABD’li Vekillerden Ege’de Yeni Üsler Kurulsun Talebi”, (4 Ağustos 2023), *Hürriyet*, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abdli-vekillerden-egede-yeni-usler-kurulsun-talebi-42309472/> (24 Şubat 2024).
- ÖZTÜRK, Saygı, “Adalar Gizli Saklı Değil, Açıkça Silahlandırıldı; Seçim İçin Hatırlandı”, *Sözcü Gazetesi*, (2 Ekim 2022), <https://www.sozcu.com.tr/adalar-gizli-sakli-degil-acikca-silahlandirildi-secim-icin-hatirlandi-wp7394653/> (E.T. 19 Şubat 2024).
- ÖZTÜRK, Saygı, “Türkiye Seçimle Uğraşırken Adalarımızda Neler Oldu?”, 31 Mart 2024, <https://www.sozcu.com.tr/turkiye-secimle-ugrasirken-adalarimizda-neler-oldu-p36234>, (E. T. 2 Nisan 2024).

SALCI, Turan, “ABD’nin Askeri Yığınak Yaptığı Dedeğaç Neden Önemli, Hedefte Rusya mı Türkiye mi Var?”, *Sputnik Türkiye*, (9 Kasım 2022).

<https://sputniknews.com.tr/20221109/abdnin-askeri-yiginak-yaptigi-dedeagac-neden-onemli-hedefte-rusya-mi-turkiye-mi-var--1063245722.html/> (19 Şubat 2024).

TULUN, E. Teoman, “Yunanistan’ın Düşmanca Tutumuna ve 1947 Paris Andlaşması’nın Askersizleştirilmeye İlişkin Hükümlerinin İhlaline Karşı Rusya’nın Tepkisi”, *Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)*, (23 Ocak 2023). <https://avim.org.tr/tr/yorum/yunanistan-in-dusmanca-tutumuna-ve-paris-andlasmasi-nin-askersizlestirmeye-iliskin-hukumleribnin-ihlaline-karsi-rusyan-nin-tepkisi-> (E.T. 22 Şubat 2024).

YALIM, Ümit, “Ege Adalarının Hukuki Statüsü”, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, (12 Kasım 2018), <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/ege-adalarinin-hukuki-statusu/> (E.T. 18 Şubat 2024).

YILDIRIM, Şafak, “ABD’nin Dedeğaç’a Silah ve İstihbarat Yığmağı”, (10 Haziran 2023), *Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi*, <https://turkdegs.org/icerik/abdnin-dedeagaca-silah-ve-istihbarat-yiginagi-safak-yildirim>, (E.T. 20 Şubat 2024).

YILDIZ, Müyesser, “Milliler Ses Verin Bu Neyin Yığmağı”, (22.03.2024), 12 Punto, <https://12punto.com.tr/yazarlar/muyesser-yildiz/milliler-ses-verin-bu-neyin-yiginagi-28163/> (E. T. 28.03.2024).

YÖRÜK, Burak, “Türk Deniz Kuvvetleri: Adalar Denizi’ndeki Bazı Adaların Gayri Askeri Statüsü İhlal Edilmiştir”, (12 Aralık 2020), <https://www.defenceturk.net/turk-deniz-kuvvetleri-adalar-denizindeki-bazi-adalarin-gayri-askeri-statusu-ihlal-edilmistir/> (E. T. 22 Şubat 2024).

Sözcü Gazetesi, ABD Yunan Adalarında Yeni Askeri Üsler İçin Harekete Geçti”, (5 Ağustos 2023), <https://www.sozcu.com.tr/galatasaray-avrupa-da-marti-goremedi-gercege-donus-p24919/> (E.T. 24 Şubat 2024).

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, “Ege Sorunlarının Çözümü Konusunda Türkiye’nin Görüşleri”, (2022 yılı tarihli), <https://www.mfa.gov.tr/ege-sorunlarinin-cozumu-konusunda-turkiyenin-gorusleri.tr.mfa>, (E.T. 24 Nisan 2024).

TRT Haber, “New York Times: Dedeğaç ABD’nin Silah Merkezi Oldu”, (22 Ağustos 2022),

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/new-york-times-dedeagac-abdnin-silah-merkezi-oldu-702872.html>, (E.T. 20 Şubat 2024).

TRT Haber, “ABD Askeri Uçaklarını Yunanistan’daki Üslere Yerleştirmeye Başladı İddiası”, (E.T. 24 Ekim 2023), <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-askeri-ucaklarini-yunanistandaki-uslere-yerlestirmeye-basladi-iddiasi-806530.html/> (24 Şubat 2024).